ВСЕУКРАЇНСЬКА ІМІТАЦІЙНА ГРА

з громадянської парламентської просвіти

«М18: МИ — ЗАКОНОТВОРЦІ!»

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З ПРОВЕДЕННЯ ІМІТАЦІЙНОЇ ГРИ
ДЛЯ ПЕДАГОГІВ-КООРДИНАТОРІВ
УЧНІВСЬКИХ КОМАНД

Київ • 2024

Путівник_Наш Парламент_V-1.indd 1 07.10.2024 20:48:53

УДК 328(072)
Н 11

Н 11 **Всеукраїнська імітаційна гра з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!».** Методичний посібник з проведення імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!» для педагогів-координаторів учнівських команд / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин; за науковою редакцією проф. Л. Паращенко. Київ: Майстер книг, 2024. 80 с.

ISBN 978–617–7652-??-?.

УДК 328(072)

Навчання молодого покоління демократії, усвідомлення ним демократичних цінностей, прав і свобод людини та необхідності їх захисту, формування громадянських компетентностей здобувачів освіти залишаються ключовими завданнями сучасної української освіти. Розуміння принципів і функціонування парламентської системи України є необхідною умовою для активної участі громадян в ухваленні важливих рішень та незворотності демократичного розвитку країни.

Методичний посібник з проведення імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!» для педагогів-координаторів учнівських команд спрямований на підвищення рівня знань педагогічних працівників закладів освіти щодо основ представницької демократії і парламентаризму, діяльності Верховної Ради України та розвиток професійних компетентностей для здійснення парламентської просвіти завдяки інтерактивним методам навчання. Посібник написано в формі організаційно–методичного путівника з проведення імітаційної гри з моделювання діяльності комітетів Верховної Ради України та імітації законотворчої роботи народних депутатів України.

Ця публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст публікації не обов’язково відображає погляди USAID чи уряду Сполучених Штатів. Публікація здійснена в рамках Програми USAID «Рада: наступне покоління», яка є п’ятирічною ініціативою (2021–2026), що впроваджується ГО «Інтерньюз-Україна». Більше про Програму: *https://internews.ua/rang/about*
Електронну версію цього видання розміщено на вебсайті
ГО «Об’єднання «Агенція розвитку освітньої політики» *www.edudevelop.org.ua*

© ГО «Об’єднання «Агенція розвитку освітньої політики», 2024
© М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин, 2024

ЗМІСТ

Основне про гру «М18: Ми — законотворці!» за методикою 5W 4
Методичний коментар до Всеукраїнської імітаційної гри «М18: МИ — ЗАКОНОТВОРЦІ!» 5
І етап. Підготовчий 5
ІІ етап. Основний 8
ІІІ етап. Завершальний 9
Гендерний аспект 9
Органайзер заходів в межах підготовки та проведення Всеукраїнської імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!» 10
Тематика й порядок проведення воркшопів з парламентаризму 13
Воркшоп з парламентаризму 1 13
Додаток до воркшопу з парламентаризму 1. Політичні ідеології 18
Тренувальні дебати 1 21
Воркшоп з парламентаризму 2 24
Тренувальні дебати 2 29
Воркшоп з парламентаризму 3 30
Додаток 1 до воркшопу з парламентаризму 3. Законодавча процедура в Україні 34
Додаток 2 до воркшопу з парламентаризму 3. Бланки результатів голосування 35
Тренувальні дебати 3 36
Воркшоп з парламентаризму 4 39
Тренувальні дебати 4 43
Зустріч ініціативної групи з написання петиції за 5 кроків 46
Додаток до зустрічі 1. Схема «Кістка» 49
Додаток до зустрічі 2. Метод PRES 49
Додаток до зустрічі 3. Дерево проблем та дерево рішень 51
Додаток до зустрічі 4. Шаблон петиції 51
Моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт» 52
Крок 1. Підготовчий: ознайомлення із цілями та правилами гри 53
Крок 2. Організаційний: розподілення ролей 56
Крок 3. Основний: моделювання законотворчого процесу 56
Крок 4. Завершальний: підбиття підсумків та рефлексія 58
Додаток 1 59
БЕЙДЖІ 60
ІНСТРУКЦІЇ для ролей 61
Додаток 2. Шаблон законопроєкту 66
Додаток 3. Бланк результатів поіменного голосування за законопроєкт 68
Учнівські дебати «Верховна Рада України: досліджуємо, розуміємо, впливаємо» 70

ОСНОВНЕ ПРО ГРУ «М18: МИ — ЗАКОНОТВОРЦІ!» за методикою 5W

Хто?

Учні та учениці 8–11 класів закладів загальної середньої освіти (також можливе залучення учнів менших класів для виконання допоміжних завдань).

Що?

Імітаційна гра «М18: Ми — законотворці!», в межах якої за спрощеною процедурою імітується процес роботи уявних комітетів Верховної Ради України над напрацюванням законопроєкту.

Чому?

Поглиблення обізнаності учнівської молоді з функціонуванням представницької демократії та парламентаризму в Україні, розвиток здатності до ефективної політичної партисипації, мотивування до проактивної громадянської позиції.

Коли?

Впродовж навчального року в позаурочний час або в рамках уроків суспільного циклу.

Де?

На базі мережі осередків парламентської просвіти, які діють в закладах загальної середньої освіти.

Довідково

Імітаційна гра — це дидактична форма, призначена для відтворення (імітації) певних процесів (наприклад, процесу ухвалення рішення) з метою їхнього вивчення й освоєння учасниками гри. Основним навчальним результатом при проведенні імітаційних ігор вважається здобуття навички культурної (нормативної) участі у процесі і навички аналізу процесу за ключовими складовими[1].

Методично імітаційні ігри проводяться у три етапи:

- підготовка до гри (учасників/ць ознайомлюють з цілями і правилами проведення гри);
- проведення гри (в нашій ситуації — проведення імітації роботи комітетів Верховної Ради України);
- обговорення гри (рефлексія учасників/ць).

Головний принцип імітаційної гри — добровільна участь дітей і молоді.

[1] С. 59. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу

МЕТОДИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ІМІТАЦІЙНОЇ ГРИ «М18: МИ — ЗАКОНОТВОРЦІ!»

Поглиблення обізнаності дітей і молоді з функціонуванням представницької демократії та парламентаризму в Україні, розвиток здатності до ефективної політичної партисипації, мотивування до проактивної громадянської позиції — це ключові завдання осередків парламентської просвіти, які діють в закладах загальної середньої освіти різних регіонів України за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Рада: наступне покоління» (RANG), що виконується ГО «Інтерньюз-Україна» в партнерстві з ГО «Об'єднання «Агенція розвитку освітньої політики».

На базі осередків парламентської просвіти ми проводимо імітаційну гру з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!», у межах якої передбачається імітація процесу роботи уявних комітетів Верховної Ради України над напрацюванням законопроєктів.

Зважаючи, що методично імітаційні ігри проводяться у три етапи, розглянемо завдання і зміст кожного в контексті імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!». Водночас зауважимо, що сама імітаційна гра, яка передбачає імітацію роботи комітетів Верховної Ради України, в ході розроблення набула широкого обрамлення з підготовчих заходів. Це надало їй важливої для досягнення навчальних цілей партисипативності та максимально забезпечило її компетентнісний потенціал.

І етап. Підготовчий

Назва етапу говорить сама за себе: він передбачає низку організаційних та навчальних активностей, що націлені на підготовку учнівства до імітації роботи комітетів Верховної Ради України.

Серед організаційних завдань першочерговими на цьому етапі два:

- ***Визначення уявних комітетів Верховної Ради України, робота яких буде надалі імітуватися учнівськими командами.***

Задля цього передбачається проведення онлайн-опитування учнів та учениць 7–11 класів ЗЗСО України «Відновлюємо Україну разом!», під час якого респондентам/кам пропонується уявити, що їх обрали народними депутатами чи депутатками України. Тепер у Верховній Раді України саме вони представляють інтереси громадян та громадянок України. Як відбудовувати Україну? Які напрямки розвитку країни є найбільш актуальними? Про що та в якій сфері був би перший розроблений законопроєкт?! Саме над цими запитаннями мають поміркувати учні та учениці М18. Респонденти/ки матимуть можливість обрати декілька варіантів відповідей із запропонованого переліку проблем, визначених на основі питань, які є предметом відання комітетів Верховної Ради України IX скликання, та що актуалізують певні напрямки розвитку України.

Для поглиблення розуміння, якими сферами державної політики опікується Верховна Рада України, учням та ученицям пропонується звернутися до Офіційного веб-порталу Верховної ради України, де можна детально ознайомитися із діяльністю 23 комітетів Верховної Ради України IX скликання (*https://www.rada.gov.ua/*). Також задля розвитку обізнаності із баченням стратегічного спрямування повоєнного відновлення України, учнівству пропонується ознайомитися із Планом відновлення України (*https://recovery.gov.ua/*).

Надалі враховуючи думку учнівської молоді М18 та зважаючи, що кожне скликання Верховної Ради України затверджує кількість комітетів, їхні назви та предмети відання, під час імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!» визначаються три уявні комітети, роботу яких імітуватимуть учні та учениці.

- ***Формування для участі в грі учнівських команд в ЗЗСО, на базі яких діють осередки парламентської просвіти.***

З цією метою в ЗЗСО, на базі яких діють осередки парламентської просвіти, керівництвом закладів освіти визначаються координатори/ки гри-педагоги/ні, котрі формують учнівські команди та подають заявку від ЗЗСО для участі у грі. Це може бути певний клас або лідери/ки учнівського самоврядування 8–11 класів, або найбільш зацікавлені учні/иці — представники/ці різних класів. Рекомендована кількість учнів/иць у команді — 5–30 осіб.

Окремі координатори/ки учнівських команд під час пілотування також залучали до гри учнів та учениць 7 класів. Тож ділимося «рецептом успіху» від них:

- учні та учениці 7 класу виступають у ролі помічників/ць — активно лобіюють прийняття тієї чи іншої ідеї, агітують за голосування і т.п,
- учні та учениці 8–10 класів — основні учасники/ці гри,
- учні та учениці 11 класу — виступають як експерти, до яких звертаються за роз'ясненнями.

Також цей етап передбачає три важливі навчальні завдання:

- ***Поглиблення в учнівства розуміння сутності діяльності комітетів Верховної Ради України***.
  - З цією метою передбачаються уроки парламентаризму — онлайн-зустрічі для учнівських команд з представниками/цями комітетів Верховної Ради України, експертами/ками з громадянської парламентської просвіти та політичної просвіти.
- ***Навчання координаторів/ок гри в ЗЗСО, на базі яких діють осередки парламентської просвіти***.
  - З цією метою передбачається проведення дводенного очного семінару-тренінгу «Навчання педагогів-координаторів Всеукраїнської імітаційної гри для учнів/иць 8–11 класів «М18: Ми — законотворці!».
  - Під час семінару-тренінгу рівномірно рандомно для кожного ЗЗСО із трьох уявних комітетів Верховної Ради України буде визначений один, роботу якого учнівські команди імітуватимуть під час гри.
- ***Проведення координаторами/ками гри для учнівських команд у позаурочний час чотирьох воркшопів з метою поглиблення обізнаності***

з функціонуванням представницької демократії та парламентаризму в Україні:

- Воркшоп з парламентаризму 1 «Цінності. Політичні ідеології». У процесі та за результатами воркшопу учні/ці: визначають власні цінності, порівнюють їх з цінностями інших; практикують визначення найпоширеніших політичних ідеологій за їх ключовими цінностями та словами-маркерами; усвідомлюють необхідність пошуку та досягнення консенсусу при розв'язанні суспільних проблем представниками різних політичних ідеологій; висловлюють свої думки щодо того, на основі яких цінностей, слід будувати майбутнє нашої держави. (*До проведення воркшопу рекомендовано залучити учителя/учительку історії.*)
- Воркшоп з парламентаризму 2 «Що таке політика?». У процесі та за результатами воркшопу учні/ці: обізнані з різними підходами щодо трактування поняття «політика»; характеризують сутність політики як процесу упорядкування життя спільнот та суспільств; досліджують різні напрямки державної політики; моделюють політичний цикл вирішення суспільно значущої проблеми; мають переконання щодо важливості співпраці, перемовин та консенсусу.
- Воркшоп з парламентаризму 3 «Як ухвалюються закони?». У процесі та за результатами воркшопу учні/ці: визначають нормативно-правові акти, які ухвалює парламент; характеризують поняття «законодавча ініціатива», «законодавчий процес», «процес голосування»; визначають критерії оцінювання закону (справедливість, корисність, загальне благо, законна сила, простота тощо); аналізують як Конституція України — Основний закон нашої держави, — впливає на життя громадян/ок України, яка роль законів у житті людей колись і тепер; усвідомлюють важливість діяльності українського парламенту як законотворчого органу державної влади. (*За рішенням координатора, такий воркшоп можна провести пізніше — безпосередньо перед моделюванням законотворчого процесу «Наш законопроєкт».*)
- Воркшоп з парламентаризму 4 «Як взаємодіяти із парламентом? Створюємо петицію». У процесі та за результатами воркшопу учні/ці: мають первинне уявлення про можливості взаємодії громадян/ок з парламентом, їх нормативне підґрунтя; оглядово знайомляться з різними інструментами взаємодії громадян/ок з Верховною Радою України; моделюють процес створення та підписання електронної петиції; практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; формують усвідомлення важливості участі громадян/ок у вирішенні державних справ, зокрема через взаємодію з парламентом.

Для проведення воркшопів з парламентаризму координатори/ки гри можуть використовувати запропоновані в цьому посібнику розробки, адаптуючи їх до конкретного освітнього контексту, зокрема до проведення в онлайн чи офлайн форматі. Також учням та ученицям може бути запропоновано виконання самостійних випереджальних завдань аналітичного та дослідницького характеру.

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей додатково рекомендуємо тренувальні дебати, методика проведення яких додається.

ІІ етап. Основний

Ключова діяльність в межах цього етапу передбачається в закладах освіти-учасниках гри. Відбуватиметься процес створення петицій та на їх основі законопроєктів за таким алгоритмом:

1. З метою підготовки матеріалів, які стануть основою для напрацювання законопроєкту координатори/ки гри в ЗЗСО організовують для учнівських команд зустрічі ініціативної групи з написання петиції. Враховуючи освітній контекст, ці зустрічі можуть бути проведені в онлайн чи офлайн форматі з використанням запропонованого у посібнику сценарію зустрічі ініціативної групи з написання петиції за 5 кроків. Зауважимо, що кожна учнівська команда працює над розробленням петиції, в якій напрацьовує пропозиції щодо розв'язання суспільної проблеми, що є питанням відання попередньо визначеного під час підготовчого етапу гри уявного комітету Верховної Ради України.
2. Розроблені петиції надсилаються координаторами/ками від ЗЗСО організаторам/кам гри, розміщуються на сайті та проходять процес онлайн-голосування. Участь в голосуванні за підтримку тієї чи іншої петиції можуть брати учні та учениці 7–11 класів закладів освіти-учасників гри. Кількісний бар'єр для проходження петиції — 250 підписів.
3. Координатори/ки в ЗЗСО проводять з використанням запропонованої у цьому посібнику розробки «Моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт»» для учнівських команд в офлайн чи онлайн форматі імітацію роботи певного уявного комітету Верховної Ради України. Імітуватиметься процес розроблення законопроєкту за спрощеною процедурою. Якщо петиція, яку подавала учнівська команда, пройшла кількісний бар'єр, то вона береться в опрацювання під час роботи над законопроєктом. Якщо петиція, яку подавала учнівська проєктна команда, не пройшла кількісний бар'єр, то для опрацювання береться петиція, яка за результатами голосування набрала найбільше голосів. У процесі та за результатами гри учні/ці: моделюють засідання комітету Верховної Ради України, розгляд петиції та процес напрацювання законопроєкту; описують роль і функції Голови комітету Верховної Ради України, секретаріату, народних депутатів/ок, журналістів/ок, громадськості у законодавчому процесі; практикують висловлення позицій носіїв найпоширеніших політичних ідеологій мають уявлення про лобіювання інтересів у парламенті; демонструють здатність запропонувати конструктивні рішення розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей; усвідомлюють необхідність пошуку та досягнення консенсусу при розв'язанні суспільних проблем представниками різних політичних ідеологій; виявляють нульову толерантність до проявів корупції у діяльності парламентарів/ок.

4. Розроблені законопроєкти надсилаються координаторами/ками від ЗЗСО організаторам/кам гри, розміщуються на сайті, а також надаються для ознайомлення народним депутатам/кам України, які брали участь в уроках парламентаризму.

Зауважимо, що учнівські команди як під час розроблення петицій, так і законопроєктів, мають тримати у фокусі уваги такі запитання-маркери якості:

- *Чи не обмежують пропозиції, зазначені у петиції/законопроєкті, права людини?*
- *Чи не суперечить зміст петиції/законопроєкту Конституції України?*
- *Чи враховані в змісті петиції/законопроєкту можливі корупційні ризики?*
- *Чи оформлений текст петиції/законопроєкту згідно з чинними нормами ділового стилю української мови?*

III етап. Завершальний

Під час цього етапу передбачається проведення Молодіжного форуму демократії, участь у якому братимуть учнівські команди, координатори/ки, парламентарі/ки та експерти/ки з громадянської парламентської просвіти. Під час форуму учнівські команди матимуть можливість отримати зворотний зв'язок від парламентарів/рок щодо напрацьованих законопроєктів, поділитися своїми враженнями від участі у грі та навчальними досягненнями. І звичайно ж, це етап святкування спільного успіху, відтак він передбачає вручення відзнак учасникам та учасницям гри.

За рішенням координатора/ки та адміністрації закладу освіти, учасникам/цям гри можна виставити додаткові оцінки, якщо вони інтегруються з навчальними планами таких предметів: історія (знання з теми «Політичні ідеології»), основи правознавства, громадянська освіта, українська мова (оформлення петиції та законопроєкту) та інші.

Також активно заохочуємо використовувати можливості формувального оцінювання, описуючи які знання та нові навички здобули учасники/ці гри на кожному конкретному етапі (див. «Цілі/очікувані результати» у методичних описах занять).

Гендерний аспект

Авторки посібника цілком підтримують гендерну рівність учасниць і учасників освітнього процесу. У тексті посібника слова вчитель(і), педагог(и), керівник(и), «учасник(и)», «модератор(и)», «ведучий(і)» , «учні» тощо позначають осіб будь-якої статі — для описаних ситуацій важлива не стать, а дії людей як учасників/ць освітнього процесу. Однак авторки посібника переконливо просять педагогів/инь-координаторів/рок під час роботи використовувати у зверненні до гендерно змішаної групи конструкції: «учасники та учасниці», «хлопці та дівчата», «учні та учениці». Але в діалозі з конкретним учасником чи конкретною учасницею, при зверненні до конкретної групи формулювання мають точно відображати гендерну характеристику адресатів/ок.

Органайзер заходів в межах підготовки та проведення Всеукраїнської імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!»

(Дати на 2024/2025 н.р. вказані орієнтовно)

№	Етап/ Активність	Період	Примітки
I	**Підготовчий етап**		
1.1	**Організаційна зустріч мережі осередків парламентської громадянської освіти** *Форма проведення:* онлайн **Анонс гри, запрошення до участі в онлайн-опитуванні**	Вересень — жовтень	
1.2	**Онлайн-опитування учнів та учениць 7–11 класів ЗЗСО України «Відновлюємо Україну разом!»** *Форма проведення:* дистанційно *Методична ремарка:* шляхом опитування визначаються найактуальніші, на думку учнівської молоді, суспільні проблеми (сфери політики). На основі результатів опитування визначаються три уявні комітети Верховної Ради України, роботу яких учнівські команди будуть імітувати під час гри. **Оприлюднення результатів онлайн-опитування на сайті проєкту**	Жовтень	
1.3	**Формування учнівських команд для участі в грі в кожному ЗЗСО.** *Форма проведення:* змішана *Методична ремарка:* координатор/ка гри в закладі освіти створює команду учнів та учениць, які братимуть участь у грі. Це може бути певний клас або лідери/ки учнівського самоврядування 8–11 класів, або найбільш зацікавлені учні/иці — представники/ці різних класів. Рекомендована кількість учнів/иць — 5–30 осіб. **Заявка на участь у грі**	Жовтень	
1.4	**Онлайн-вебінари для координаторів/ок гри:** «Цінності. Політичні ідеології», «Що таке політика?», «Як ухвалюються закони?», «Як взаємодіяти із парламентом? Створюємо петицію», «Дебати як форма дискусії»	Жовтень — грудень	
1.5	**Уроки парламентаризму від Верховної Ради України** *Форма проведення:* онлайн *Методична ремарка:* зустрічі для учнівських команд з представниками/цями комітетів Верховної Ради України, експертами/ками з громадянської парламентської просвіти та політичної просвіти	Листопад — березень	
1.6	**Воркшопи з парламентаризму:** «Цінності. Політичні ідеології», «Що таке політика?», «Як ухвалюються закони?», «Як взаємодіяти із парламентом? Створюємо петицію» *Форма проведення:* офлайн чи онлайн *Методична ремарка:* проводяться у форматі зустрічей координаторами/ками для учнівських команд в позаурочний час або в рамках інтеграції з уроками основ правознавства, громадянської освіти, історії чи інше	Листопад — березень	

№	Етап/ Активність	Період	Примітки
1.7.	**Тренувальні дебати в ЗЗСО для учнівських команд-учасників/ць гри** *Форма проведення:* офлайн чи онлайн *Методична ремарка:* проводяться координаторами/ками для учнівських команд в позаурочний час або в рамках інтеграції з уроками основ правознавства, громадянської освіти, історії чи інше. Важливо - тренувальні дебати проводяться після відповідних воркшопів у цілісній системі як додаткова активність, покликана поглибити усвідомлення учнями відповідної тематики	Листопад — березень	
1.8	**Семінар-тренінг «Навчання педагогів-координаторів/ок Всеукраїнської імітаційної гри для учнів та учениць 8–11 класів «М18: Ми — законотворці!»** (для нових учасників мережі) *Форма проведення:* офлайн *Методична ремарка:* під час тренінгу рівномірно рандомно визначаються уявні комітети Верховної Ради України, роботу яких учнівські команди будуть імітувати під час гри	Березень	
II	**Основний етап**		
2.1	**Зустріч ініціативної групи з написання петиції** *Форма проведення:* офлайн чи онлайн *Методична ремарка:* проводяться координаторами/ками для учнівських команд в позаурочний час або в рамках інтеграції з уроками основ правознавства, громадянської освіти, історії чи інше	01–21.03.2025	
2.2	**Збір розроблених петицій** Надсилання розроблених петицій на електронну пошту *info@m18.org.ua* Розміщення розроблених петицій на сайті, ознайомлення з ними учасників/ць гри та кураторів/рок гри	Збір до 21.03.2025	
2.3	**Онлайн-голосування за петиції** *Методична ремарка:* кількісний бар'єр для проходження петиції — 250 підписів. Участь в голосуванні беруть учні/учениці 8-11 класів.	до 01.04.2025	
2.4	**Моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт»** *Форма проведення:* офлайн чи онлайн *Методична ремарка:* проводяться координаторами/ками для учнівських команд в позаурочний час або в рамках інтеграції з уроками основ правознавства, громадянської освіти, історії чи інше. Якщо петиція, яку подавала учнівська команда, пройшла кількісний бар'єр, то вона береться в опрацювання під час роботи над законопроєктом. Якщо петиція, яку подавала учнівська команда, не пройшла кількісний бар'єр, то для опрацювання береться петиція, яка за результатами голосування набрала найбільше голосів	01–18.04.2025	
2.5	**Збір розроблених законопроєктів** Надсилання розроблених законопроєктів на електронну пошту *info@m18.org.ua* Розміщення розроблених законопроєктів на сайті організаторів гри, ознайомлення з ними учасників/ць гри та кураторів/рок гри	Збір до 18.04.2025	

№	Етап/ Активність	Період	Примітки
III	**Завершальний етап**		
3.1	**Опрацювання законопроєктів парламентарями/ками, експертами з громадянської парламентської просвіти**	Травень	
3.2.	*****Парламентський тиждень для учнів початкової школи** Рекомендована форма навчальної активності: Навчальний квест «Віртуальна екскурсія до Верховної Ради України»	01–10.05.2025	
3.3	**Молодіжний форум демократії. Результати Всеукраїнської імітаційної гри «М18: Ми законотворці!»** *Форма проведення:* онлайн *Методична ремарка:* під час форуму проводиться онлайн імітація пленарного засідання Верховної Ради України	16.05.2025	
3.4	***** Дебати в ЗЗСО для учнів/учениць — учасників/ць гри «Верховна Рада України: досліджуємо, розуміємо, впливаємо»** *Форма проведення:* онлайн чи офлайн *Методична ремарка:* тема дебатів на вибір — «Я вважаю, що Верховна Рада Україна — відкрита до дітей та молоді»; «Я вважаю, що активні громадяни формують відповідальний парламент»; «Я вважаю, що Верховна Рада Україна — місце, де твориться демократія»	26–28.05.2025	
3.5	Вручення сертифікатів учням та ученицям, які брали участь у грі; подяк закладам загальної середньої освіти, на базі яких проводилася гра; сертифікатів про підвищення кваліфікації педагогам/иням- координаторам/кам гри	Травень — червень	

*** — Додаткові активності, рішення щодо проведення яких осередки парламентської просвіти на базі закладів освіти ухвалюють самостійно

Тематика й порядок проведення воркшопів з парламентаризму

Воркшоп з парламентаризму 1

Тема	Цінності. Політичні ідеології
Зміст теми	Особисті та колективні цінності. Політичні ідеології. Роль консенсусу у розв'язанні суспільних проблем
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● визначають власні цінності, порівнюють їх з цінностями інших; ● практикують визначення найпоширеніших політичних ідеологій за їх ключовими цінностями та словами-маркерами; ● усвідомлюють необхідність пошуку та досягнення консенсусу при розв'язанні суспільних проблем представниками різних політичних ідеологій; ● висловлюють свої думки щодо того, на основі яких цінностей, слід будувати майбутнє нашої держави
Навчальні активності	● робота з візуальними зображеннями, робота з поняттями, робота в парах/групах, обговорення у загальному колі
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення: ● візуальні зображення «Цінності», «World Values Survey», «Політичний спектр» ● роздруковані матеріали з Додатку ТА/АБО ● мобільні гаджети з доступом до інтернету *Заувага для педагога/педагогині:* При виборі політичних ідеологій для ретельного аналізу звертайте увагу на наявні знання учнів/учениць та їх особисті запити. Так, ● для учнів/учениць 8-го і 9-го класів можна обмежитись лише такими політичними ідеологіями, як консерватизм, лібералізм, націоналізм, соціалізм; ● для учнів/учениць 10–11 класів — консерватизм, лібералізм, націоналізм, соціалізм, комунізм, фашизм, лібертаріанство, анархізм.	
	Координатори/ки гри після її пілотування рекомендували залучати до проведення воркшопу учителя/учительку історії, а для кращого розрізнення політичних ідеологій додатково використовувати їх візуальні символи. Підбірку таких символів можна підібрати самостійно, або взяти із Додатка до воркшопу з парламентаризму 1. «Політичні ідеології» *Джерело:* Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу: Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошка, гра у Classtime	

Перебіг

І етап. Визначення власних цінностей

Педагог/педагогиня озвучує інструкцію для самостійної роботи учнів/учениць:

- ознайомтеся з переліком цінностей;
- визначте десять, які вам зараз відгукуються;
- використовуючи техніку «5 чому?», залиште лише 5 цінностей.

Довідково

Цінності

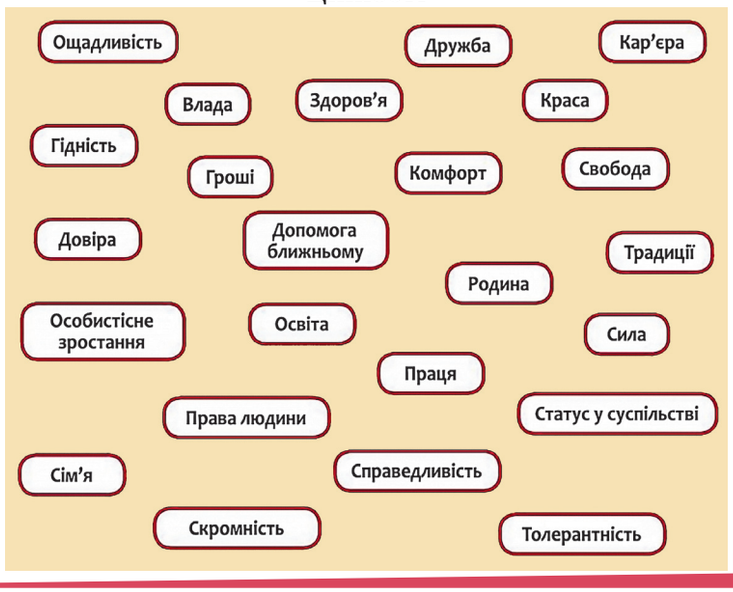

Джерело: Громадянська освіта (інтегрований курс, рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / П.В. Вербицька, О.В. Волошенюк, Г.О. Горленко та ін. — Київ: Літера ЛТД, 2018. С. 19

Питання учням/ученицям для роздумів та обговорення:

- Чому ви обрали саме такі цінності?
- Чи було складно залишити лише п'ять цінностей?
- Які критерії ви використовували, обираючи найважливіше?
- Які цінності обрав/обрала ваш сусід/сусідка, які цінності переважають у групі/класі?

****** Додаткове ускладнене завдання***

Просимо учнів/учениць додатково попрацювати з такими текстами:

- Українська Хартія Вільної Людини (*http://1–12.org.ua/ukrajinska-khartija-vilnoji-liudyny*)
- Декларація Відповідальності Людини (*https://bhfamily.org/deklaratsiya-obovyazkiv-lyudyny/*)

Питання учням/ученицям для роздумів та обговорення:

- Які цінності у вас співпали? Які цінності ви б додали до свого списку після опрацювання тексту?
- Які цінності вже є в українському суспільстві?
- Чому важливо об'єднуватися з людьми зі схожими цінностями?

ІІ етап. Визначення ключових цінностей різних політичних ідеологій

Педагог/педагогиня робить лаконічне пояснення:

- Кожне суспільство впродовж свого історичного розвитку вирізняється певним набором цінностей, які значною мірою визначають напрямки його розвитку.
- Є дослідження World Values Survey (*https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp*), яке наочно це демонструє.

Довідково

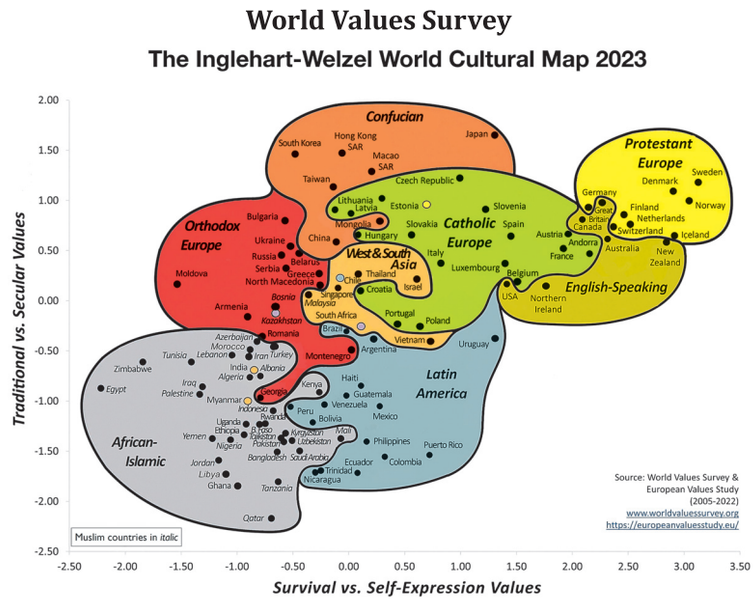

Джерело: https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp

- Можемо зіставити економічний розвиток окремих країн світу та їх розташування на шкалі цінностей «традиційні/секулярні» та «виживання/самовираження».
- У ході історичного розвитку виникали різні політичні ідеології, які ставлячи за основу ті чи інші цінності, спричиняли певні зміни у суспільстві.
- Для характеристики та класифікації різних політичних позицій по відношенню одна до одної використовують політичний спектр.

Довідково

Джерело: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/uk/a/a0/Polit_spektr.png

Мозковий штурм «Політичні ідеології»

Запитання до учнів/учениць:

- Які політичні ідеології ви знаєте?
- Якими є основні цінності таких ідеологій: консерватизм, лібералізм, лібертаріанство, соціал-демократія, націоналізм, комунізм, анархізм, фашизм?

Практикум «Визначення політичних ідеологій»

Після обговорення, педагог/педагогиня може обрати один із варіантів дій:

- Варіант 1: учні/учениці за описом (Додаток) повинні назвати політичну ідеологію.
- Варіант 2: учні/учениці виконують завдання тестової онлайн-гри «Політичні ідеології».

Лінк на сесію запитань для педагогів/педагогинь:
https://www.classtime.com/share/dc75a05a-7c75–4b83-a87a-220bf9aaaa4a?token=0173134d90f8d4e691db4da82f8d825f0600aca59f553df56411f1686cb4ce89

Після обговорення результатів виконання завдань, педагог/педагогиня робить лаконічне пояснення:

- У сучасному світі рідко можна зустріти людей, які повністю дотримуються певної політичної ідеології: часто буває, що з одних питань людина скоріше мислить як представник однієї ідеології, а з інших — як представник іншої.
- При цьому існують базові цінності, і певні з них для людини важливіші за інші. Для когось важливіша свобода особистості, ще для когось — справедливість, для третього важлива безпека, для четвертого — збереження традицій і т. д.
- У країнах з розвиненою демократією політичні партії є носіями певної політичної ідеології та, відповідно, певних цінностей.

Витяг із Закону України «Про політичні партії в Україні»

Стаття 2. Політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Стаття 7. Політичні партії повинні мати програму. Програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї партії, а також шляхів їх досягнення.

- Щоб визначити, носіями яких цінностей та політичної ідеології є та чи інша політична партія, потрібно уважно прочитати її передвиборчу програму та відстежувати, як її гасла відображаються у реальних діях.
- Оскільки парламент є виразником прагнень суспільства, у ньому можуть бути представлені різні політичні партії з різними політичними ідеологіями, тому для того, щоб відбувалась ефективна законотворча робота, часто потрібен політичний консенсус.

***** Додаткове ускладнене завдання для учнів/учениць**

- Порівняйте різні політичні ідеології, спробуйте знайти між ними схожості та ключові відмінності. Рекомендована робота в парах з Діаграмою Вена — розписуємо спільні (всередині двох кіл) та відмінні ознаки.

  Наприклад, обговоріть одну з базових цінностей — свободу. Яка вона, свобода у лібералізмі, соціал-демократії, анархії, лібертаріанстві? Підніміть питання приватної власності та ставлення до неї різних політичних ідеологій.

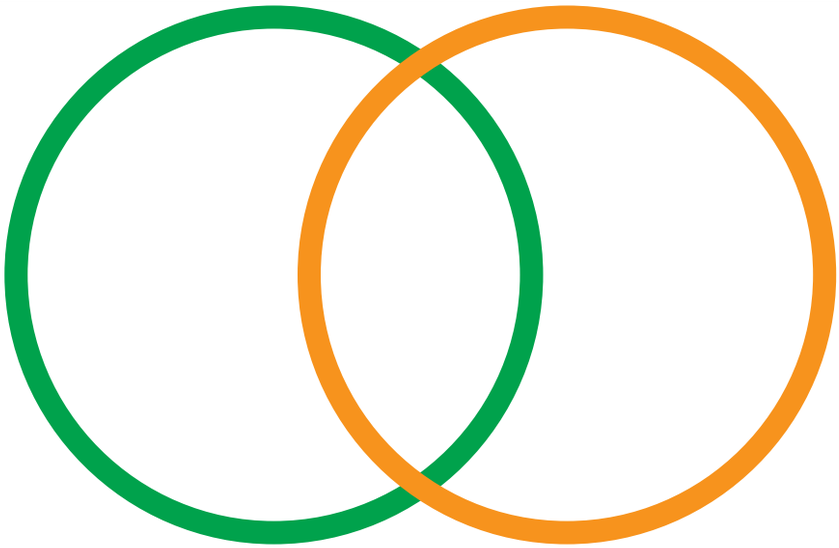

- Поміркуйте, у яких питаннях представники/представниці різних політичних ідеологій могли б підтримати один одного та напрацювати спільні рішення, а у яких — прямо протилежні.
- Поділіться своїми думками.

На завершення навчальної активності педагог/педагогиня мотивує учнів/учениць до обговорення у спільному колі:

- 5 найцінніших речей, які я дізнався/дізналася на сьогоднішньому воркшопі.
- На основі яких цінностей, на вашу думку, слід будувати майбутнє нашої країни?

Випереджаюче самостійне завдання до наступної зустрічі:

- Дослідити, як трактується поняття «політика» у різних джерелах (словники, наукові публікації, посібники, ЗМІ тощо). Свої напрацювання слід оформити у вигляді таблиці: у першій колонці зазначити визначення, у другій — вказати джерело, у третій — виписати ключові слова, які б давали відповіді на питання «Хто?», «Що?», «Яким чином?», «Для чого?»:

Політика		
Визначення	**Джерело**	**Ключові слова**
		Що? Хто? Яким чином? Для чого?

Джерела для натхнення:

- 2.3. Обираємо своїх представників/ць вдумливо С.180–185 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М.Гриньова, І.Іванюк, Л.Паращенко, Л.Юрчишин; за наук. ред. проф. Л.Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с. URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdf*
- Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view*
- Заняття 3. Сучасна політика. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view*
- Вокс Україна. Дізнайтесь до якої політичної ідеології ви належите. URL: *https://voxukraine.org/explore-how-you-fit-in-the-political-landscape-ua*

Додаток до воркшопу з парламентаризму 1

Політичні ідеології

КОНСЕРВАТИЗМ (від лат. *conservo* — «зберігаю»)

Слова-маркери: традиційні цінності, сім'я, порядок, вільна економіка.

Основні цінності:

- колективні цінності важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- держава повинна захищати сім'ю, релігію, традиційний уклад життя, не допускати порушень норм моралі — в усякому разі, в громадських місцях;
- держава має бути сильною і активно брати участь в захисті колективних інтересів суспільства;
- дотримання інтересів більшості;
- вільна економіка, конкуренція, мінімальне втручання держави в економіку;
- верховенство права і правова держава;
- для гарантування безпеки як усередині країни, так і за її межами держава може і повинна застосовувати силу.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 21).

URL: https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing

ЛІБЕРАЛІЗМ (від лат. *liberalis* — «вільний»)

Слова-маркери: свобода.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості над інтересами держави, суспільний інтерес — у дотриманні прав та інтересів окремо взятої людини;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- вільна економіка;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 20).

URL: https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing

ЛІБЕРТАРІАНСТВО

Слова-маркери: свобода, самоорганізація.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості, заперечення колективних інтересів;
- всі права людини мають зводитися до свободи від посягань на особистість і власність та до захисту від таких посягань;
- мінімальна роль держави, яка полягає тільки в захисті життя, здоров'я і приватної власності людей;
- повністю вільна економіка, відсутність податків та антимонопольного законодавства;
- добровільне об'єднання людей для вирішення тих чи інших проблем (допомоги незаможним, навчання дітей тощо).

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 22).

URL: https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing

СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ

Слова-маркери: свобода, справедливість і солідарність.

Основні цінності:

- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- побудова суспільства, в якому люди витрачали би свій основний час не на заробляння капіталу, а на розвиток свого творчого потенціалу;
- перерозподіл доходів — люди, які отримують надприбутки, повинні ділитися ними та допомагати тим, хто не може заробити грошей, і тим, хто зайнятий на важливих для суспільства, але не прибуткових посадах (вчителі, лікарі і т. д.);
- соціальна підтримка незахищених і додаткові права працівникам (слабкій стороні) у порівнянні з роботодавцями (сильною стороною) ціною збільшення податків;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 20).

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

НАЦІОНАЛІЗМ

Слова-маркери: інтереси нації.

Основні цінності:

- вірність і відданість своїй нації і, часто, державі;
- інтереси нації важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- політична незалежність від інших держав і чужих нації культур;
- єдність людей для практичного захисту умов життя нації, її території, економічних і духовних цінностей;
- культурне та духовне зростання;
- стандартизована освіта, спрямована на виховання патріотів нації.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 22).

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

АНАРХІЗМ — (від давньогрецьк. ἀν — «без» і ἀρχή — «влада»)

Слова-маркери: свобода, самоорганізація.

Основні цінності:

- знищення всіх типів примусу й експлуатації людини людиною;
- заміна всіх видів влади, зокрема, державної, різними формами співпраці індивідів;
- суспільні відносини та інститути мають ґрунтуватися на особистій зацікавленості, взаємодопомозі, добровільній згоді і відповідальності (яка виходить з особистої зацікавленості) кожного учасника.

В іншому різні напрями анархізму сильно відрізняються між собою.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 23).

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

КОМУНІЗМ

Слова-маркери: рівність, соціальна справедливість, самоорганізація.

Основні цінності:

- права та інтереси окремо взятої людини можуть дотримуватися тільки за умови правової і соціальної рівності людей;
- побудова суспільства, в якому люди витрачали би свій основний час не на заробляння капіталу, а на розвиток свого творчого потенціалу;
- виробництво не має перебувати у приватній власності, роботодавці не повинні експлуатувати працівників;
- економічна рівність людей;
- розвиток інститутів, що сприяють творчому розвитку особистості;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості, колективне прийняття рішень практично в усіх сферах суспільного життя;
- інститут держави слід скасувати, замість нього мають існувати самоорганізовані комуни;
- космополітизм;
- допустимість радикальних методів боротьби, пов'язаних з насильством у стосунку до експлуататорів.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 21).

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

ФАШИЗМ — (італ. *fascismo* від *fascio* — «союз, пучок, зв'язка, об'єднання»)

Слова-маркери: сильна влада, єдність нації.

Основні цінності:

- велич (часто — перевага) своєї нації;
- вірність і відданість своїй нації і, часто, державі;
- інтереси нації важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- політична незалежність від інших держав і чужих нації культур;
- єдність людей для практичного захисту умов життя нації, її території, економічних і духовних цінностей;
- культурне та духовне зростання;
- стандартизована освіта, спрямована на виховання патріотів нації;
- управління державою за допомогою «сильної руки», тобто тоталітарними методами;
- обмеження в правах (часто — позбавлення прав, фізичне знищення) представників інших національностей, опозиції та інших людей, яке виправдовують інтересами нації.

У багатьох країнах світу фашистські партії заборонені через людиноненависницьку ідеологію

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю (стор. 23).

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

Тренувальні дебати 1

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей рекомендуємо тренувальні дебати, методика проведення яких додається.

Якщо учні/учениці лише знайомляться з методикою дебатів, то найкраще розпочинати з формулювання аргументів PRES та міні-дебатів за форматом Карла-Поппера.

Метод PRES

P — Position — Позиція	- «Я вважаю, що…» (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд)
R — Reason — Обґрунтування	«… тому, що…» (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому грунтуються докази, на підтримку вашої позиції)
E — Example — Приклад	- «… наприклад…» (наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію)
S — Summary — Висновки	«Отже…» (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити; тобто, це заклик прийняти вашу позицію)

Попросіть учнів/учениць для початку сформулювати такі аргументи PRES (на вибір координатора/ки):

- «Я вважаю, що в основі кожної політичної ідеології повинна бути певна цінність»;
- «Я вважаю, що в основі кожної політичної партії повинна бути певна політична ідеологія»;
- «Я вважаю, що кожна політична партія повинна чітко усвідомлювати та відстоювати свої цінності»;
- «Я вважаю, що наявність різних політичних партій сприяє розвитку демократичного суспільства».

Якщо відчуваєте спроможність, проведіть дебати за форматом Карла-Поппера за тематикою воркшопу 1.

Класична схема дебатів Карла-Поппера передбачає команди Ствердження та Заперечення (по 3 спікери/спікерки).

На вибір координатора/ки можна скористатися представленою нижче схемою, а можна здійснити варіації — зменшити час для виступів спікерів/спікерок, залучити окремих (додаткових) учнів/учениць для побудови запитань під час дебатів, скористатись іншими запропонованими форматами дебатів (подані після наступних воркшопів).

КЕЙС

1. Тема.
2. Інтерпретація (за необхідності) — уточнення, звуження теми.
3. Актуальність теми.
4. Проблеми, які необхідно вирішити.
5. Критерій (ціль або цінність).
6. Дефініції.
7. Лінія аргументації:
   - причини проблеми (якщо є);
   - нинішня ситуація (status quo);
   - аргументи (3) — це твердження, яке потрібно підкріпити доказами;
   - докази до кожного аргументу (2–3): фактичні дані — статистика, факти, цитати, статті, результати наукових або соціологічних досліджень тощо (тільки інформація, яку можна перевірити, жодних особистих прикладів).
8. Запитання, як правило, виникають у ході гри, однак деякі запитання можна продумати завчасно.
9. Кейс складається із двох наборів: для команди ствердження та для команди заперечення.
10. Пам'ятаємо, що всі аргументи прив'язані до критерія!

Регламент та ролі спікерів/спікерок у дебатах Карла Поппера

Черговість спікерів		Час	Ролі спікерів
1	С1	6 хв	Перший спікер ствердження представляє команду, демонструє актуальність теми, дає визначення ключових понять теми, представляє всі аргументи команди в організованій формі, розкриває частину аргументів та доказів до них.
2	З3 до С1	3 хв	Третій спікер заперечення ставить перехресні запитання першому спікеру ствердження.
3	З1	6 хв	Приймає дефініції команди ствердження, за винятком випадків, коли введені поняття є не коректними. Спростовує аргументи команди ствердження та висуває всі можливі аргументи команди заперечення. Розкриває частину аргументів та доказів до них.
4	С3 до З1	хв	Третій спікер ствердження ставить перехресні запитання першому спікеру заперечення.
5	С2	5 хв	Спростовує аргументи команди заперечення, відновлює лінію аргументації своєї команди, надає нові докази, розкриває решту аргументів. Нові аргументи не наводяться.
6	З1 до С2	3 хв	Перший спікер заперечення ставить перехресні запитання другому спікеру ствердження.
7	З2	5 хв	Спростовує аргументи команди ствердження, відновлює лінію аргументації своєї команди, надає нові докази, розкриває решту аргументів. Нові аргументи не наводяться.
8	С1 до З2	3 хв	Перший спікер ствердження ставить перехресні запитання другому спікеру заперечення.

Черговість спікерів		Час	Ролі спікерів
9	С3	5 хв	Знаходить точки зіткнення команд, робить порівняльний аналіз позицій сторін та пояснює, чому аргументи команди ствердження більш переконливі.
10	З3	5 хв	Знаходить точки зіткнення команд, робить порівняльний аналіз позицій сторін та пояснює, чому аргументи команди заперечення більш переконливі.

Додатково у кожної команди є 8 хвилин резервного часу, які команда може брати між раундами для обговорення подальшої стратегії дебатів, підготовки тощо.

Таймкіпер — людина, яка стежить за часом, показує спікерам/спікеркам під час їхніх виступів, скільки часу в них залишилося, нотує використаний резервний час.

Джерело для натхнення:

Навчання дебатів: Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів і дискусій / Автор-укладач: І. Сущенко. К.: 2003. 32 с.

Воркшоп з парламентаризму 2

Тема	Що є політика?
Зміст теми	Право на участь. Політика — демонстрація влади та процес розв'язання проблем спільнот, суспільств, держав. Політичний цикл
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● обізнані з різними підходами щодо трактування поняття «політика»; ● характеризують сутність політики як процесу упорядкування життя спільнот та суспільств; ● досліджують різні напрямки державної політики; ● моделюють політичний цикл вирішення суспільно значущої проблеми; ● мають переконання щодо важливості співпраці, перемовин та консенсусу.
Навчальні активності	● «стіна тиші», робота в групах, обговорення у колі, робота над проблемними питаннями, моделювання, «обери позицію»

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення:
- аркуші паперу А4 із заздалегідь підготовленими надписами
- наліпки, маркери
- роздруківка схеми «Політичний цикл»
- технічні засоби для роботи в мережі Інтернет
- Конституція України

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mindmeister, Padlet

Перебіг

- Учні/учениці заздалегідь отримують індивідуальне завдання: дослідити, як трактується поняття «політика» у різних джерелах (словники, наукові публікації, посібники, ЗМІ тощо). Свої напрацювання вони мають оформити у вигляді таблиці: у першій колонці зазначити визначення, у другій — вказати джерело, у третій — виписати ключові слова, які б давали відповіді на питання «Хто?», «Що?», «Яким чином?», «Для чого?»:

Політика		
Визначення	**Джерело**	**Ключові слова**
		Що? Хто? Яким чином? Для чого?

Контент-аналіз — якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів.

Довідково
Контент-аналіз. Велика українська енциклопедія.
URL: https://vue.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7

- У приміщенні розміщені чотири аркуші паперу А1, на кожному із яких заздалегідь зроблений напис:
  - Політика: «Що?» (наприклад: сфера людських відносин, відносини, курс, сфера людської діяльності, сфера суспільних відносин тощо)
  - Політика: «Хто?» (наприклад: люди, політичні утворення, соціальні групи, держави, народи, суспільні групи, класи тощо)
  - Політика: «Як?» (наприклад: боротьба, вироблення і прийняття рішень, реалізація цілей та інтересів, здобуття, утримання, використання публічної влади)

- Політика: «Для чого?» (наприклад: завоювання влади, формування і виконання завдань, утримання влади, використання влади, регулювання різнорівневих взаємин, упорядкування життя суспільства)

- Педагог/педагогиня просить учнів/учениць у тиші на кожному аркуші зробити надписи — відповіді на питання. Учні/учениці можуть звертатися до результатів попередньо проведеного дослідження. Записи робляться у довільному порядку і не мають дублювати зміст один одного.
- Після того, як відведений на написання час закінчується, кожен/а учень/учениця мають ознайомитися із усіма записами. Усі сідають у коло. Педагог/педагогиня спонукає учнів/учениць до обміну думками:
  - Я дізнався/дізналась …
  - Я з'ясував/з'ясувала …
  - Я хотів/хотіла б обговорити …
- На завершення педагог/педагогиня просить учнів/учениць дати власне визначення:
  - Політика — це…
- Далі педагог/педагогиня акцентує, що поняття «політика» систематично використовується у законодавстві, і пропонує учням/ученицям ознайомитися з розділом «Термінологія законодавства» Офіційного вебпорталу парламенту України. Питання для обговорення:
  - Які трактування політики представлені у розділі? Чому?
  - Що спільно і відмінного у трактуваннях? Чому?
  - Чи є цей перелік вичерпним?

Джерело: Верховна Рада України. Законодавство України. Термінологія законодавства.
URL: *https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0*

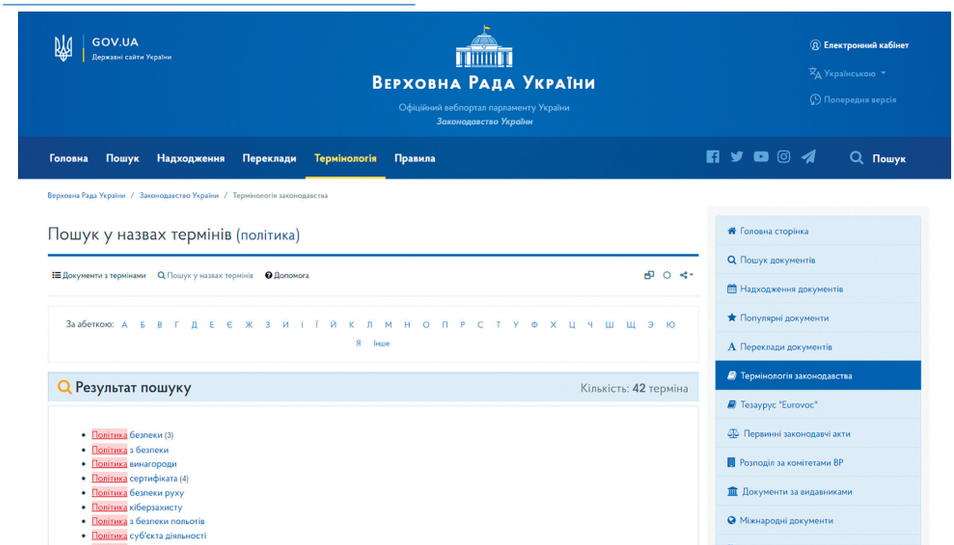

- Після цього педагог/педагогиня ставить проблемне питання:
  - Хто в Україні формує політику на державному рівні?
  - Що про це каже Конституція України?
  - Що про це думаєте ви?
- Підсумовуючи відповіді учнів/учениць, педагог/педагогиня звертається до Конституції України та просить розмістити у просторі картки з надписами слів таким чином, щоб отримати візуалізацію відповіді на запитання: «Хто в Україні формує політику на державному рівні?»:

парламент	народ	уряд

Витяг із Конституції України

Стаття 5. Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 75. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України.

Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належить: 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

- Педагог/педагогиня пропонує учням/ученицям рандомно створити кілька груп та, розглядаючи політику як процес розв'язання проблем у суспільстві, визначити найнагальніші проблеми українського суспільства. Позиції груп фіксуються на наліпках (1 наліпка — 1 проблема).
- Усі сідають у коло. Спікери/спікерки від кожної групи презентують напрацювання наявних проблем і фіксують наліпки на плакаті. *Приклад:*

Наша найбільша проблема — це...				
Економіка	Безпека	Навколишнє середовище	Суспільство	...

- На завершення презентації педагог/педагогиня може запропонувати учням/ученицям ознайомитися з назвами комітетів Верховної Ради України та порівняти назви комітетів з напрацьованими проблемами.

Джерело: Верховна Рада України. Законодавство України. Розподіл за комітетами ВРУ.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/koms

- Далі педагог/педагогиня пропонує опрацювати політичний цикл ухвалення рішень на прикладі проблеми «2022 рік: Що робити із ЗНО в умовах воєнного стану?». Водночас для опрацювання політичного циклу можна обрати й іншу актуальну для учнівства проблему.

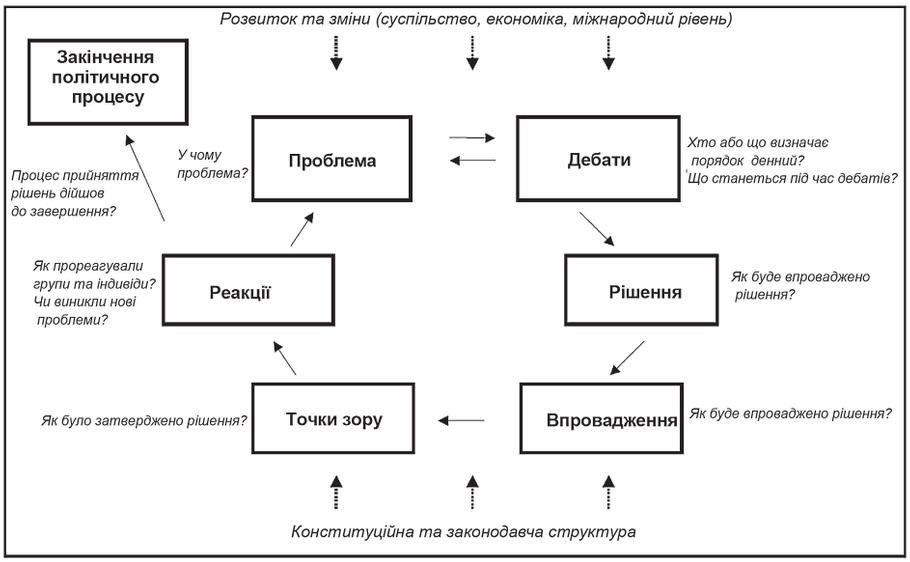

Джерело: Роздатковий матеріал для учнів 6.1 Модель політичного циклу: політика як процес розв'язання проблем у суспільстві. Living Democracy.
URL: https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/students-manual-6/student-handout-27/

Проблема: 2022 рік: Що робити із ЗНО в умовах воєнного стану?
Дебати / Рішення: ВРУ прийнято рішення щодо ЗНО та ДПА — 2022. Міністерство освіти та науки України.
URL: https://mon.gov.ua/ua/news/vru-prijnyato-rishennya-shodo-zno-ta-dpa-2022

Впровадження:
ЗНО 2022. Міністерство освіти та науки України.
URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/zno-2022

Український центр оцінювання якості освіти.
URL: https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-zno/

Точка зору / Реакції:
(Не)проблемне ЗНО-2022: як пройшло тестування та чи є результати завищеними. Українська правда.
URL: https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/12/249974/

- На завершення педагог/педагогиня зазначає, що слово «політика» з грецької перекладається як мистецтво управління державою, та пропонує висловити свою думку чи поставити знак дорівнює між політикою і мистецтвом, використовуючи певні жести:

так, погоджуюсь	ні, не погоджуюсь	складно визначитися

Випереджаюче самостійне завдання до наступної зустрічі

- Педагог/педагогиня може запропонувати учням/ученицям попрацювати у позаурочний час індивідуально або в групах, та дослідити політичний цикл ухвалення рішення задля вирішення однієї із проблем, які були визначені ними як нагальні для нашого суспільства.

Джерела для натхнення:

Вправа 7.1. Стіна тиші. Living Democracy.
URL: *https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-7/exercise-1/*

Урок 1 «Наша найнагальніша проблема…». Living Democracy.
URL: *https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-4/part-2/unit-6/lesson-1/*

Роздаткові матеріали до розділу 6, урок 2: Схема політичного представництва. Living Democracy.
URL: *https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-20/*

Тренувальні дебати 2

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей рекомендуємо тренувальні дебати, методика проведення яких додається.

Якщо учні/учениці лише знайомляться з методикою дебатів, то найкраще розпочинати з формулювання аргументів PRES та міні-дебатів за форматом Карла-Поппера. (*Дивись Тренувальні дебати 1*)

Тематика для формулювання аргументів PRES та тренувальних дебатів 2 (на вибір координатора/ки):

- «Я вважаю, що кожен громадянин має брати участь у політичному житті країни»;
- «Я вважаю, що без політиків держава не може існувати»;
- «Я вважаю, що політика неможлива без компромісу».

Якщо відчуваєте спроможність, проведіть дебати за форматом Карла-Поппера за тематикою воркшопу 2.

Воркшоп з парламентаризму 3

Тема	Як ухвалюються закони?
Зміст теми	Нормативно-правові акти, які ухвалює парламент. Законодавчий процес в Україні. Процес голосування. Електронна система для голосування «РАДА»
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● визначають нормативно-правові акти, які ухвалює парламент; ● характеризують поняття «законодавча ініціатива», «законодавчий процес», «процес голосування»; ● визначають критерії оцінювання закону (справедливість, корисність, загальне благо, законна сила, простота тощо); ● аналізують як Конституція України — Основний закон нашої держави, — впливає на життя громадян/ок України, яка роль законів у житті людей колись і тепер; ● усвідомлюють важливість діяльності українського парламенту як законотворчого органу державної влади.
Навчальні активності	● робота з юридичними документами, обговорення у колі

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення:
- роздрукований додаток «Законодавча процедура»
- роздрукований додаток «Бланки для голосування»
- картки червоного і зеленого кольорів
- мобільні гаджети та доступ до інтернету

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, онлайн-тестування (Classtime, Google Forms чи інше)

Методична заувага — за рішенням координатора, такий воркшоп можна провести пізніше — безпосередньо перед моделюванням законотворчого процесу «Наш законопроєкт».

Перебіг

І етап. Дослідження «Законодавча процедура»

- Усі сідають у коло. Учні / учениці отримують роздруківки схем «Законодавча процедура» (Додаток 1 до воркшопу з парламентаризму 3) і мають її опрацювати індивідуально або в парах. Педагог/педагогиня ініціює обговорення:
  - Чи може громадянин / громадянка, який / яка не є народним депутатом / народною депутаткою України, ініціювати прийняття певного закону? Яким чином?
  - Чи завжди закон проходить три читання?
  - Чому на етапі ухвалення одних законів потрібен (1/2 + 1) голосів народних депутатів / депутаток України, а на етапі ухвалення інших законів 2/3 голосів? Яким чином це визначається?
  - Яку роль відіграє Голова Верховної Ради України у законодавчій процедурі?
  - Яку роль відіграє Президент України у законодавчій процедурі?
  - Яка ключова різниця між «оприлюдненням закону» та «введенням закону в дію»?
  - Чи можна вважати оприлюднення закону у соцмережах підставою для введення його в дію?
  - Яким може бути зміст закону? Зміст постанови?

Довідково

Види нормативно-правових актів

закон (звичайний, конституційний);
підзаконний нормативно-правовий акт (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, накази, рішення, розпорядження...).

Довідково

Загальні (звичайні) закони можуть бути:

кодифіковані (наприклад, Кримінальний кодекс, Цивільний кодекс та ін.);

поточні (наприклад, Закон про вибори).

Конституційні закони відрізняються від інших законів такими ознаками:

а) юридичною силою;

б) предметом регулювання — особлива сфера;

в) порядком прийняття — особлива процедура.

Щоб ухвалити конституційний закон, потрібно не менше 2/3 голосів народних депутатів конституційного складу Верховної Ради України (тобто не менше 300 голосів).

Витяг з Конституції України

Стаття 91. Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією.

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:

1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;

3) права корінних народів і національних меншин;

4) порядок застосування мов;

(...)

6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;

(...)

11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;

13) територіальний устрій України;

14) судоустрій, судочинство, статус суддів (...);

15) засади місцевого самоврядування;

16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;

17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;

(...)

20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;

(...)

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; (...) статус національної валюти (...); порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;

2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;

4) порядок використання і захисту державних символів;

5) державні нагороди;

6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;

7) державні свята;

8) порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується амністія.

ІІ етап. Дослідження «Процедура голосування»

- Далі педагог/педагогиня наголошує, що інформацію про схвалені закони та інші нормативно-правові акти варто насамперед шукати на вебпорталі Верховної Ради України (https://www.rada.gov.ua/). Він / вона пропонує учням / ученицям попрацювати зі схемою «Бланки результатів голосування» (Додаток 2 до воркшопу з парламентаризму 3) та спробувати проаналізувати результати голосування 16.01.2020. Задля цього почергово надається така інформація:
  - 1. Час голосування.
  - 2. Назва законопроєкту.
  - 3. Кількість депутатів, які не голосували.
  - 4. Кількість депутатів, які утрималися.
  - 5. Кількість голосів «Проти».
  - 6. Кількість голосів «За».

- Після озвучення педагогом/педагогинею інформації учні/учениці мають підняти вгору зелену картку, якщо рішення народними депутатами/депутатками України було ухвалено, або ж червону картку — якщо рішення не було ухвалено. За потреби педагог/педагогиня коментує суть проєктів законів, що розглядалися.
- Далі педагог/педагогиня мотивує учнів/учениць до обговорення:
  - Який подальший шлях закону (законопроєкту)?
  - Чому важливо дотримуватись «права більшості»?
  - Чому народним депутатам/депутаткам України важливо не пропускати засідання Верховної Ради України?
- Підсумувати навчальні досягнення учнів/учениць можна, запропонувавши скласти сенкани відповідної тематики.
- *Примітка.* За наявності часу рекомендуємо онлайн-гру на закріплення матеріалу про законодавчу процедуру та обговорити такі запитання:
  - Чи дізналися ви щось нове під час гри?
  - Які питання були найскладніші? Як думаєте, чому?
  - Які питання були найлегшими?
  - Про що ще ви хотіли б дізнатись?

3.5. «Вірю — Не вірю. Законодавча процедура»

Інструкція: підніміть «зелену картку», якщо погоджуєтесь з твердженням, «червону картку», якщо НЕ погоджуєтесь з твердженням, «жовту картку», якщо утримуєтесь від відповіді.

1. Право законодавчої ініціативи належить Президентові України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів та Національному банку України.
   (Ні, «червона», неправда — Національний банк України)
2. Для прийняття Конституції України необхідна більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України, тобто 226.
   (Ні, «червона», неправда — потрібно не менше ніж 2/3 голосів, тобто 300)
3. Для прийняття законів, постанов та інших актів необхідна більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України, тобто 226.
   (Так, «зелена»)
4. Закон особисто підписує Голова Верховної Ради України та депутат- автор закону.
   (Ні, «червона», неправда — депутат-автор не має повноважень підписувати)
5. Президент України зобов’язаний протягом 15 днів також підписати закон, або повернути його зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.
   (Так, «зелена»)

6. Верховна Рада може подолати вето Президента, повторно проголосувавши за вже ухвалений закон більшістю голосів від свого конституційного складу, тобто 226.
(Ні, «червона», неправда — потрібно не менше ніж 2/3 голосів, тобто 300)
7. Оприлюднення закону повинно відбуватися через офіційні газети «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Офіційний вісник України» та телеканали.
(Ні, «червона», неправда — обов'язково лише через перераховані офіційні канали»
8. Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом.
(Так, «зелена»)

Гра «Вірю — Не вірю». Законодавча процедура.
URL: https://www.classtime.com/share/1e925e36–6bf6–47a8–9f3f-e1a73d327636?token=14a1c7c16f8b465b0c5d2ea9c348eb428991e10c7f28ce468cf958a62370bda3

Джерело для натхнення:
Вправа «Добрий закон — поганий закон». Мій Парламент: розумію і впливаю: Метод. посіб. з громад. парлам. просвіти для роботи з дітьми та молоддю / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин. Київ: [Б. в.], 2020. 96 с.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/720884/1/posibnyk_redact.pdf

Освітній фільм «Як працює парламент».
URL: https://youtu.be/pmKn6XjXboI

Додаток 1 до воркшопу з парламентаризму 3

Законодавча процедура в Україні

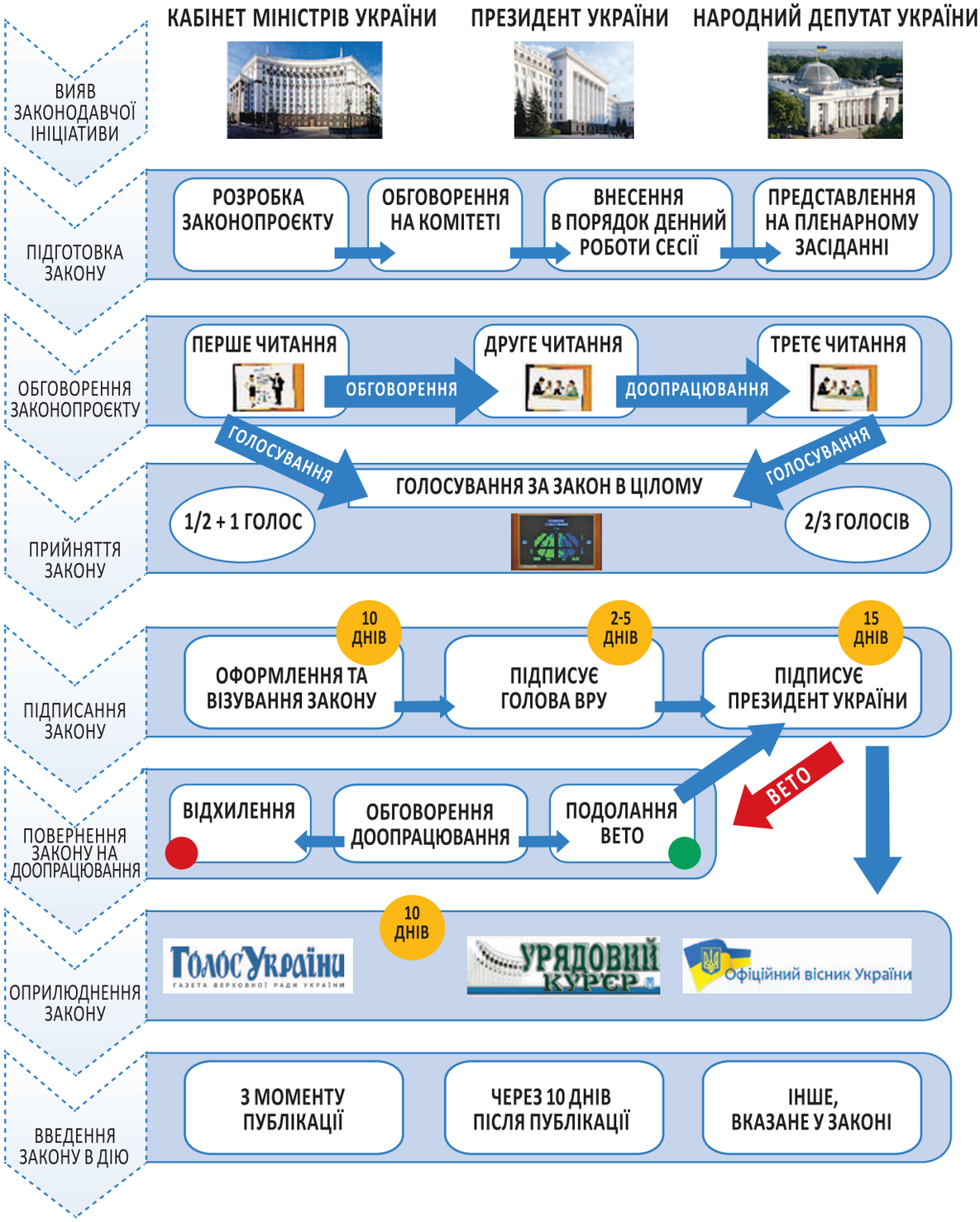

Додаток 2 до воркшопу з парламентаризму 3

Бланки результатів голосування

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:37:47	Поіменне голосування про поправку №183 до проекту Закону про повну загальну середню освіту (№0901)			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	89	12	247	51
РІШЕННЯ	Рішення не прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 10:39:04	Поіменне голосування про проект Закону про повну загальну середню освіту (№0901) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	327	3	54	16
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 11:01:58	Поіменне голосування про проект Закону про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор (№2285-д) – за основу			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	260	108	10	22
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:10:46	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України (№2661) – в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	337	1	24	33
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

ГОЛОСУВАННЯ 16.01.2020 17:18:00	Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми законодавчого процесу (№2492) – у другому читанні та в цілому			
	ЗА	ПРОТИ	УТРИМАЛОСЬ	НЕ ГОЛОСУВАЛО
	251	6	87	49
РІШЕННЯ	Рішення прийняте			

Тренувальні дебати 3

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей рекомендуємо тренувальні дебати, методика проведення яких додається.

Варіант проведення 1 — формулювання аргументів PRES та тренувальні дебати за форматом Карла-Поппера.

Варіант проведення 2 — дебати з використанням соціограми «Лінія думок».

Тема	Закони (правила) дозволяють вирішувати конфлікти
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення дебатів; ● практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; ● оглядово характеризують законодавчу функцію парламенту як таку, через яку здійснюється народовладдя в державі; ● визначають спільне і відмінне між правилами і законами, їх роль в контексті верховенства права в демократичній спільноті, суспільстві та державі; ● формують усвідомлення ролі держави, права та законів у житті суспільства і людини.
Навчальні активності	● дебати з використанням соціограми «Лінія думок»
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення: ● скотч/малярний скотч (або одна мотузка), 2 аркуші паперу формату А4 ● заздалегідь сформульовані тези/висловлювання, які учасники можуть проілюструвати в межах соціограми	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google Форма, Google Рисунок, Mentimeter	
Перебіг ● **Підготовка** • Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням/ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео. Наприклад: освітній фільм «Як працює парламент». • Під час вибору тез для розгляду, педагог/педагогиня має врахувати, наскільки глибоко учнівство обізнано з питаннями законодавчої функції Верховної Ради України і підібрати такі тези, які були б посильними для розуміння учнями/ученицями. • Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які мають стосунок до теми дебатів. Задля цього учні/учениці сідають по колу та витягують із заздалегідь підготовленого набору карток з поняттями по одній картці тильним боком догори і кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень/учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, він/вона має трохи часу подумати, що можна сказати про це поняття. Далі учень/учениця лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний/а бере свою картку і повторює процедуру. Учням/ученицям не слід брати свої картки, поки до них не дійде черга. Якщо кількість основних понять є меншою за кількість учнів/учениць, то картки з написами понять можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того ж поняття. За потреби педагог/иня має уточнити/відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття.	

- Дебатування
  - Педагогу/педагогині слід через всю кімнату на підлозі приклеїти смужку скотчу (або протягти мотузку). На кожному кінці смужки (або мотузки) слід розмістити аркуш паперу формату А4. З одного боку записати «Я згоден/згодна» (аркуш паперу зеленого кольору), а з іншого — «Я не згоден/згодна» (аркуш паперу червоного кольору).
  - Потім педагог/педагогиня зачитує по черзі різні висловлювання або тези. Після кожного висловлювання в учнів/учениць є час встати вздовж лінії. Чим вищий ступінь згоди (або незгоди) учня/учениці з висловлюванням, тим ближче він/вона стає до відповідного кінця лінії. Ті, хто займають нейтральну позицію або не можуть визначитися, залишаються в центрі.
  - Коли всі зайняли обрані місця, педагог/педагогиня пропонує охочим прокоментувати своє розташування, за можливості навести приклади на підтвердження своєї позиції. Після цього, якщо хтось з учнів/учениць змінив свою позицію, він/вона може переміститися вздовж лінії.
  - Педагог/педагогиня зачитує наступне висловлювання, й учні/учениці заново стають уздовж лінії.

  Варіанти висловлювань/тез на тему «Правила/закони дозволяють вирішувати конфлікти»:
  - *Правила — це добре.*
  - *Усі правила справедливі.*
  - *Правил слід дотримуватися усім і завжди.*
  - *Правила для учнів/учениць в класі/школі мають встановлювати вчителі.*
  - *Під час встановлення правил завжди слід іти на компроміс.*
  - *Іноді правила можна порушувати.*
  - *Правила допомагають уникати конфліктів.*
  - *Порушення правил завжди має негативні наслідки.*
  - *Правила не можна змінювати.*
  - *Під час погодження правил слід завжди враховувати права людини і права дитини.*
  - *Правила і закони — це одне і теж саме.*
  - *Усі закони добрі.*
  - *В демократичній державі закони ухвалює народ.*
  - *В демократичній державі закони діють на загальне благо.*
  - *В демократичній державі усі рівні перед законом.*
  - *В демократичній державі закони ухвалюються прозоро.*
  - *Недотримання законів завжди має негативні наслідки.*
  - *Закони не завжди діють.*
  - *Під час ухвалення законів Верховна Рада України має керуватися Конституцією України.*
  - *Під час ухвалення законів народні депутати завжди мають іти на компроміс.*
  - *Громадяни демократичної держави мають можливість долучатися до законодавчого процесу.*
  - *Іноді закони можна порушувати.*
  - *Дотримання законів є відповідальністю усіх громадян держави.*
- Рефлексія
  - Питання для обговорення у колі:

    Як ви почуваєтесь і чому?
    Що ви дізналися про себе? Про інших?
    Що ви дізналися про правила?
    Що ви дізналися про закони?
    Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
    Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
    Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
    Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
    Які б правила ви запропонували для обговорення спірних питань?
    Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

	Джерела для натхнення: Соціограма «Лінія думок» і варіант «Чотири кути». Партисипація дітей і молоді : міжнародний досвід та практичні рішення : Метод. посіб. для роботи з дітьми і молоддю. / В. Штанге, М. Гриньова та ін. Берлін, 2020. 220 с. URL: *https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X68OkgAKGn3cxGbjY7/view*
	4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо». С.74–76 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин; за наук. ред. проф. Л. Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с. URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdf*

Воркшоп з парламентаризму 4

Тема	Як взаємодіяти із парламентом? Створюємо петицію
Зміст теми	Можливості взаємодії громадян / громадянок з парламентом. Звернення. Електронна петиція
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● мають первинне уявлення про можливості взаємодії громадян/ок з парламентом, їх нормативне підґрунтя; ● оглядово знайомляться з різними інструментами взаємодії громадян/ок з Верховною Радою України; ● моделюють процес створення та підписання електронної петиції; ● практикують командну роботу для досягнення спільних цілей; ● формують усвідомлення важливості участі громадян/ок у вирішенні державних справ, зокрема через взаємодію з парламентом.
Навчальні активності	● «Я-висловлювання», обговорення у колі, розробляння та підписання електронної петиції, робота над проблемними питаннями

Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення:
- зображення стихійного звалища сміття та практики сортування відходів
- інформаційний плакат «Мій Парламент: розумію і впливаю!»
- роздрукована або написана на дошці інструкція «Я-висловлювання»
- технічні засоби для перегляду демонстрації зображень, доступ до інтернету
- Google форма

Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Google форма

Перебіг

- Усі сідають у коло. Педагог/педагогиня демонструє зображення стихійного звалища сміття (це може бути фото, дібране в інтернеті, або ж за можливості заздалегідь зроблене у населеному пункті) та просить учнів/учениць за бажанням висловити свої враження, користуючись формулою «Я-висловлювання».

Джерело: Забагато сміття як для карантину: на Святошино прибирали у парках. Вечірній Київ.
URL: *https://vechirniy.kyiv.ua/news/40549/*

- Далі педагог/педагогиня демонструє ще одне фото із зображенням успішної практики сортування відходів у школі та також просить учнів / учениць висловити своє перше враження, користуючись формулою «Я-висловлювання».

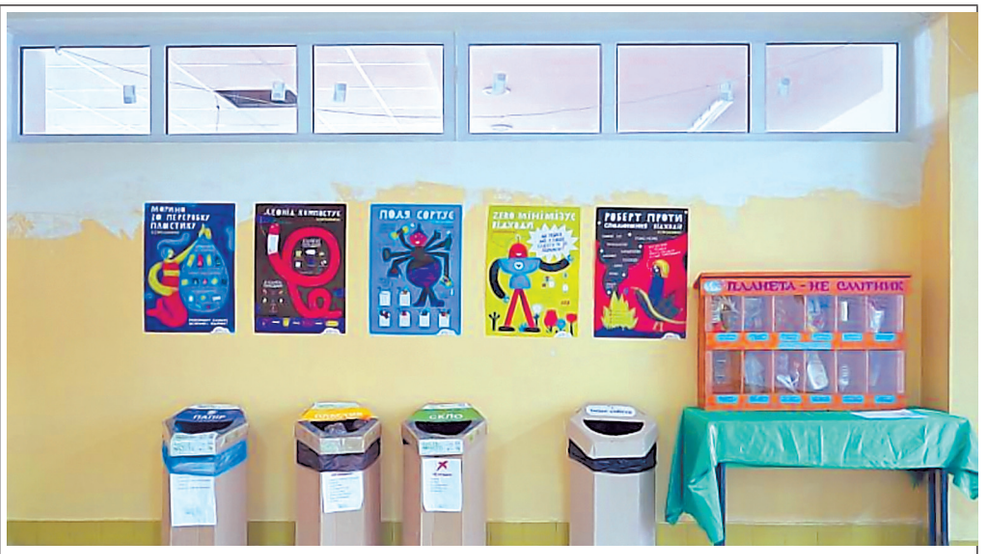

Джерело: Крок за кроком до екомайбутнього: як школи Закарпаття впроваджують сортування відходів. Uzhgorod.net.ua.
URL: https://uzhgorod.net.ua/news/171703

Метод «Я-висловлювання»:

- *Я бачу…*
- *Я передбачаю…*
- *Я відчуваю…*

- Після обміну першими враженнями педагог/педагогиня запитує учнів/учениць:
  - Про що б ви хотіли попросити народних депутатів та депутаток України? Чому?
- Далі педагог/педагогиня пояснює учням/ученицям, що дорослі, які є громадянами/ками України, можуть висловити прохання до Верховної Ради України розглянути те чи інше питання. І таке прохання називається зверненням. Воно буває різних видів, зокрема письмовим та електронним. Одним із різновидів звернень є електронна петиція.

Витяг із Закону України «Про звернення громадян»

Стаття 3.
Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Стаття 5.
Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне).
Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування є електронна петиція, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому статтею 23–1 цього Закону.

Стаття 23.
В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На вебсайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.
Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

- Педагог/педагогиня оглядово ознайомлює учнів/учениць з Електронним кабінетом громадянина офіційного вебпорталу Верховної ради України, а саме із можливостями, які він надає для взаємодії громадян та громадянок з парламентом, та більш детально зупиняється на електронних петиціях.

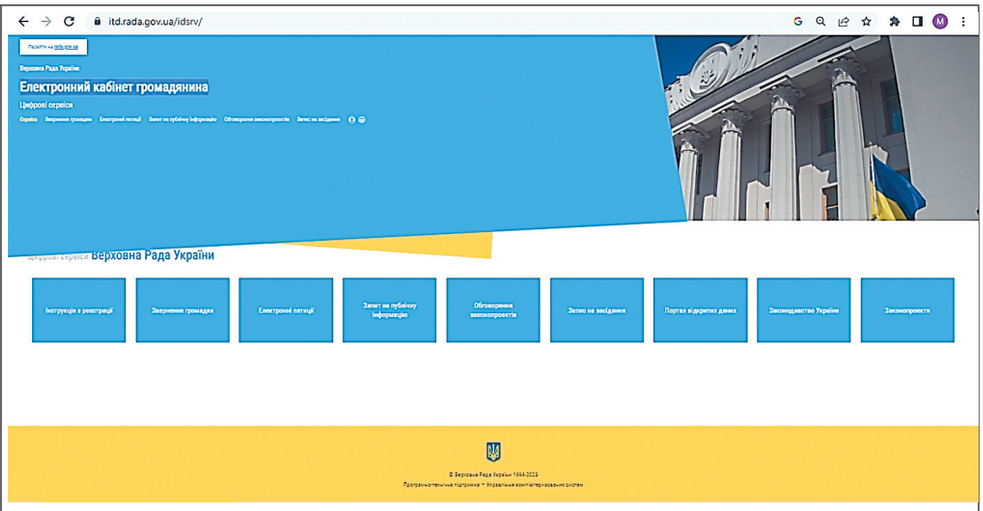

Покликання на Електронний кабінет громадянина: *https://itd.rada.gov.ua/idsrv/*

- Далі педагог/педагогиня, користуючись вебпереглядачем, знаходить інформацію про те, чи є петиції про сортування сміття. Наприклад, станом на початок 2023 року було три зареєстровані електронні петиції, строк підписів на які завершився. Педагог/педагогиня почергово називає назву петиції, кількість зібраних підписів та пропонує учням/ученицям визначитися, чи була ця петиція розглянута Верховною Радою України. Після цього просить учнів/учениць висловити своє враження від отриманої інформації про підтримку петицій, використовуючи «Я-висловлювання».

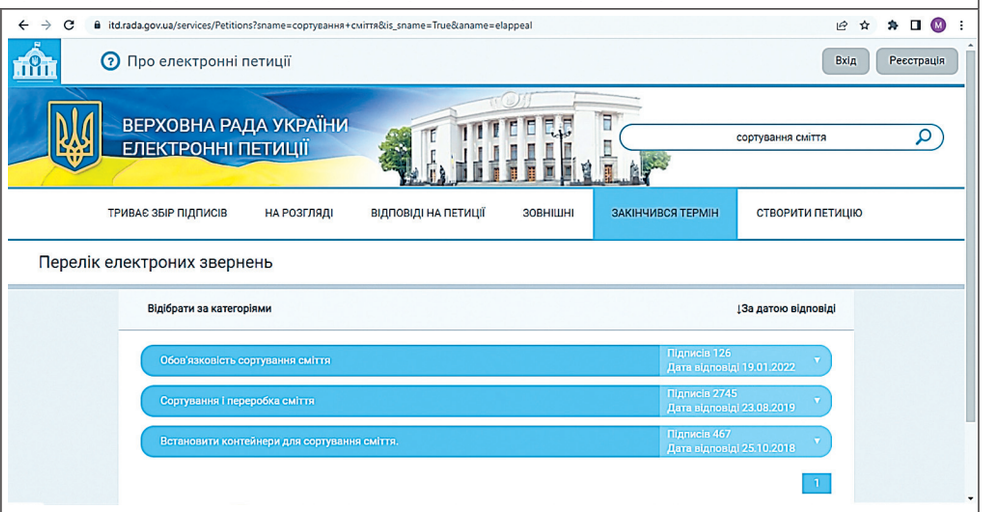

Покликання на розділ «Електронні петиції» Електронного кабінету громадянина: *https://itd.rada.gov.ua/services/petitions*

- Навчальна активність може продовжитись обговоренням питання:
  - Як ми можемо використати отриману інформацію для написання власної петиції?

Випереджаюче самостійне завдання до наступної зустрічі

- Педагог/педагогиня ознайомлює учнів/учениць із сферами політики, які за результатами онлайн-голосування, визначені учнівською молоддю як пріоритетні у розв'язанні суспільних проблем, а також створеними на цій основі трьома уявними комітетами Верховної Ради України. Також він/вона зазначає комітет, роботу якого за результатами рандомного вибору буде імітувати їх учнівська команда. Завдання учнів/учениць поміркувати, які проблеми існують в Україні, що пов'язані із питаннями відання цього комітету, які рішення слід ухвалити, щоб досягти позитивних змін. Під час виконання завдання учні/учениці мають скористатися схемою «Кістка»:

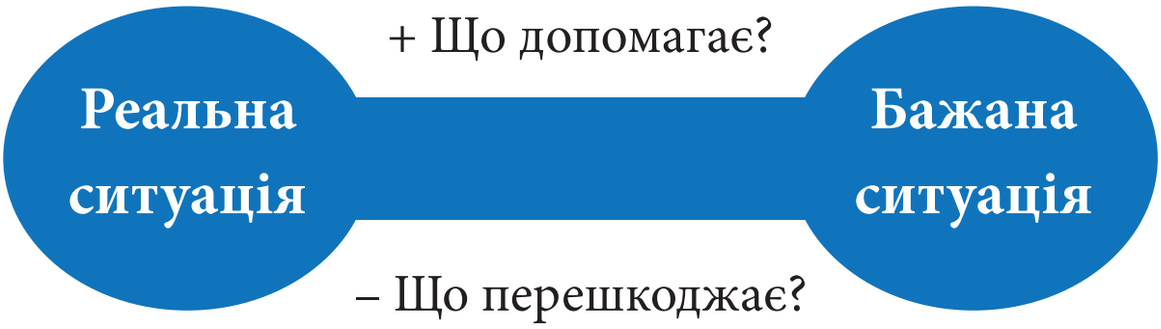

Джерело для натхнення:

Вправа 4.4. Перші враження. Living Democracy.
URL: *https://www.living-democracy.com/uk/textbooks/volume-6/chapter-4/exercise-4/*

Матеріал взято з:
4.1. Як взаємодіяти із парламентом? С.59–61 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М.Гриньова, І.Іванюк, Л.Паращенко, Л.Юрчишин; за наук. ред. проф. Л.Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с.
URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdf*

Тренувальні дебати 4

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей рекомендуємо тренувальні дебати, методика проведення яких додається.

Варіант проведення 1 — формулювання аргументів PRES та тренувальні дебати за форматом Карла-Поппера.

Варіант проведення 2 — дебати з груповим захистом

Тема	Єдиним джерелом влади в Україні є народ
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення дебатів з груповим захистом; ● практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; ● пояснюють сутність і структуру суспільства, політичної системи та влади, ознаки та особливості громадянського суспільства; ● характеризують функції парламенту як такі, через які здійснюється народовладдя в державі; ● відстоюють позицію про необхідність використання різних форм політичної партисипації задля впливу громадян/ок на ухвалення рішень Верховною Радою України та діяльність народних депутатів/ок України.
Навчальні активності	● дебати з груповим захистом
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення: ● папір формату А4 або наліпки	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошка	

Перебіг

- **Підготовка**
  - Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням/ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео. До прикладу: Освітній фільм «Як працює парламент».
  - Під час вибору тез для розгляду, педагог/педагогиня має врахувати, наскільки глибоко учні/учениці обізнані з питаннями ролі Верховної Ради України як демократичної інституції у просуванні цінності прав людини та верховенства права, і підібрати такі тези, які були б посильними для розуміння учнями/ученицями.
  - Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які мають стосунок до теми дебатів. Задля цього учні/учениці сідають по колу та витягують із заздалегідь підготовленого набору карток з поняттями по одній картці тильним боком догори і кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень/учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, він/вона має трохи часу подумати, що можна сказати про це поняття. Далі учень/учениця лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний/а бере свою картку і повторює процедуру. Учням/ученицям не слід брати свої картки, поки до них не дійде черга. Якщо кількість основних понять є меншою за кількість учнів/учениць, то картки з написами понять можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того ж поняття. За потреби педагог/педагогиня має уточнити/відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття.
  - До початку проведення дебатів педагог/педагогиня визначає з-поміж учнів/учениць протокольну команду, котра під час дискусії записує ключові аргументи сторін на стікерах і прикріплює їх на дошці для модерації безпосередньо під час дебатів поруч з попередньо записаними твердженнями для обговорення.

- Дебатування
  - Для однієї дискусійної теми потрібно знайти 4 або 5 бажано суперечливих думок і вибрати з учнів/учениць 4 або 5 осіб, які хотіли б і можуть виступати, займаючи відповідну позицію.

Варіанти висловлювань/тез на тему «Єдиним джерелом влади в Україні є народ»:

— *Найбільшу владу в Україні має народ.*
— *Найбільшу владу в Україні має Президент України.*
— *Найбільшу владу в Україні має Верховна Рада України.*
— *Найбільшу владу в Україні має Уповноважений Президента України з прав людини.*
— *Найбільшу владу в Україні мають олігархи.*
— *Найбільшу владу в Україні мають ЗМІ.*
— *Найбільшу владу в Україні має Верховний Суд України.*
— *Найбільшу владу в Україні має Кабінет Міністрів України.*

- Далі можна почати дебати між цими 4 або 5 делегатами/делегатками. Для цього вони сідають один навпроти одного, утворюючи квадрат або п’ятикутник. Решта учнів/учениць сідають півколом за тими делегатами, з думкою яких вони готові погодитися.
- Дебати тривають протягом 10 хвилин, після чого оголошується перша перерва для консультацій. Під час перерви учасники/учасниці кожної групи консультують свого делегата/делегатку, пропонуючи йому/їй нові аргументи або даючи тактичні поради (аргументи можна записувати на аркушах паперу). Також група може ухвалити рішення щодо заміни делегата/делегатку.
- Після перерви тривалістю 5–10 хвилин дебати між делегатами/делегатками продовжуються в другому раунді.
- Через 7–8 хвилин настає друга перерва для консультацій.
- Дебати тривають доти, доки не вичерпається тема або не відбудеться значне зближення позицій делегатів/делегаток, і, можливо, навіть сформується спільний розв’язок.
- За результатами дебатів можна провести голосування за допомогою розміщення наліпок за ту позицію, яку у підсумках дебатів підтримують учні/учениці.

- Рефлексія
  - Питання для обговорення у колі:

Як ви почуваєтесь після дебатів і чому?
Що ви дізналися про себе? Про інших?
Що ви дізналися про різноманітність в суспільстві?
Що ви дізналися про владу?
Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
Які б поради ви запропонували іншим для поглиблення знань з теми, яку ми сьогодні розглядали?
Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

	Джерело для натхнення: Соціограма «Лінія думок» і варіант «Чотири кути». Партисипація дітей і молоді : міжнародний досвід та практичні рішення : Метод. посіб. для роботи з дітьми і молоддю. / В. Штанге, М. Гриньова та ін. Берлін, 2020. 220 с. URL: *https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X68OkgAKGn3cxGbjY7/view*
	4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо». С. 152–154 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин; за наук. ред. проф. Л. Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с. URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdf*

Зустріч ініціативної групи з написання петиції за 5 кроків

Крок / Завдання / Процедура / Ресурси		
1 крок	**Актуалізація суспільних проблем певної сфери політики**	
Учні/учениці мали випереджальне завдання: поміркувати над суспільними проблемами однієї із сфер політики, які за результатами онлайн-голосування, визначені учнівською молоддю як пріоритетні для відновлення України: ● Які нагальні суспільні проблеми існують? ● Які рішення слід ухвалити, щоб досягти позитивних змін? Під час виконання завдання учні/учениці мали скористатися схемою «Кістка» (Додаток 1). *За рішенням координатора/ки, можна ускладнити випереджальне завдання - попросити учнів/учениць опрацювати петиції за останній місяць, обрати та презентувати 3 петиції з сайту, за які вони б проголосували, вибрати 1 петицію, за яку ніколи б не проголосували.* Педагог/педагогиня запрошує учнів/учениць до 1-хвилинного виступу: Уявіть ситуацію: ти став/ла народним депутатом/кою і тепер у Верховній Раді України саме ти представляєш інтереси громадян та громадянок України. Цікаво, про що був би перший розроблений тобою законопроєкт?! Для відбудови України попереду у нас чимало завдань, пов'язаних з різними сферами суспільного життя… І думка кожного і кожної громадянина і громадянки України є цінними! Під час виступів учні/учениці демонструють свої напрацювання з використанням схеми «Кістка» і застосовують метод PRES (Додаток 2): **Я (ім'я). Я вважаю…., тому що…. До прикладу…. Отже….**		Напрацювання учнів/учениць «Схема «Кістка»» (Додаток 1), підказка для учнів/учениць «метод «PRES»» (Додаток 2)
2 крок	**Вибір суспільної проблеми для подальшого опрацювання**	
Учні/учениці мають обрати суспільну проблему для подальшого опрацювання і написання петиції. Задля цього вони отримують по три наліпки і мають можливість ними скористатися, як вважають за доцільне: віддати свій вибір одній суспільній проблемі (усі три наліпки) або розподілити свій вибір між двома чи трьома нагальними суспільними проблемами. За результатами голосування наліпками педагог/педагогиня підбиває підсумки і оголошує суспільну проблему, яка обрана для подальшого опрацювання.		Три наліпки для кожного/ої учня/учениці, напрацювання учнів/учениць «Схема «Кістка»»
3 крок	**Аналіз суспільної проблеми та пошук рішень**	
Аналіз суспільної проблеми та пошук рішень відбувається у спільному колі з використанням методу «Дерево проблем/ Дерево рішень». Учні/учениці беруть участь в обговоренні, педагог/педагогиня фіксує їх думки на стікерах і розміщує на заздалегідь підготовлених схемах: аркуш 1 «Дерево проблем», аркуш 2 «Дерево рішень» (Додаток 3).		Аркуш 1 «Дерево проблем», аркуш 2 «Дерево рішень» (Додаток 3), стікери

Дерево проблем	Дерево рішень
	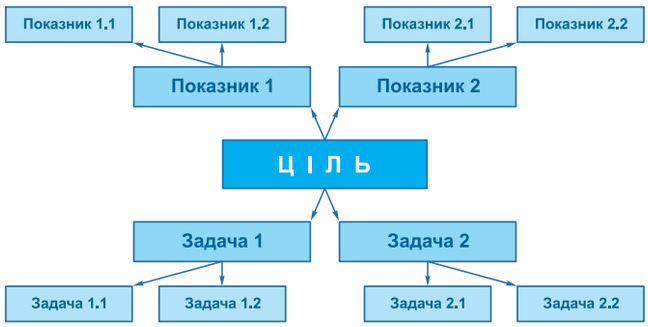
Центр дерева Записується визначена учнями/ученицями суспільна проблема, яка потребує вирішення	**Центр дерева** Записується визначений учнями/ученицями бажаний результат, тобто мета, яку слід досягти.
Нижній рівень дерева **1.** *Перший рівень причин*. Обговорюються і записуються видимі причини цієї проблеми, тобто «коріння проблеми». Схожі позиції мають групуватися. Ключові запитання: Чому існує проблема? Які причини існування цієї проблеми ми спостерігаємо? **2.** *Другий рівень причин*. Обговорюються і записуються підпричини до кожної причини. Ключові питання: Чому ця причина існує? Що до неї призвело?	**Нижній рівень дерева** **3.** *Перший рівень задач*. Причини проблеми мають бути перетворені у цілі, тобто задачі першого рівня, що ставляться задля досягнення позитивних результатів. Схожі позиції мають групуватися. Ключові запитання: Які цілі ми маємо поставити, щоб досягти позитивних результатів? Що слід зробити, щоб відбулися позитивні зміни? **4.** *Другий рівень задач*. Обговорюються і записуються завдання до кожної цілі. Ключові запитання: Що конкретно потрібно зробити, щоб досягти поставлених цілей? Що слід зробити, щоб відбулися позитивні зміни? На що ми можемо вплинути?
Верхній рівень дерева **1.** *Перший рівень негативних наслідків*. На основі визначених причин обговорюються і записуються прямі, видимі наслідки цієї проблеми. Схожі позиції мають групуватися. Ключові запитання: До чого негативного призводить наявність даної проблеми? Які негативні наслідки ми спостерігаємо? **2.** *Другий рівень негативних наслідків*. Обговорюються і записуються потенційні наднаслідки до кожного негативного наслідку. Ключові запитання: До чого можуть призвести негативні наслідки у перспективі, якщо проблему не вирішувати?	**Верхній рівень дерева** **3.** *Перший рівень позитивних показників*. На основі визначених цілей обговорюються і записуються прямі, видимі позитивні результати, які свідчать про досягнення мети. Схожі позиції мають групуватися. Ключові запитання: Чого ми конкретно прагнемо досягти? На що можна вплинути? **4.** *Другий рівень позитивних показників*. Обговорюються і записуються потенційні перспективні позитивні зміни до кожного результату. Ключові запитання: Які позитивні зміни ми спостерігатимемо у перспективі, якщо досягнемо нашої мети?

Після аналізу проблему варто «вивернути навиворіт», або ж спроєктувати зміну ситуації з «–» на «+». Це й буде основою для написання петиції.
Приклад використання методу «Дерево проблем / Дерево рішень»
URL: *https://docs.google.com/document/d/1F5xCn71tsAvVoUPRMPhjmA2o9Vr3JDwG-qblyKCHMgQ/edit?usp=sharing*

4 крок	Написання петиції	
	Педагог/педагогиня актуалізує знання учнів/учениць про петицію, її призначення, зміст, структуру, а також ознайомлює з шаблоном петиції (Додаток 4). Завдання учнів/учениць: на основі попередніх напрацювань та користуючись методом PRES сформулювати текст петиції. При цьому педагог/педагогиня виступає у ролі модератора і секретаря, записуючи думки учнів/учениць у заздалегідь підготовленому шаблоні петиції: ● P — Position — Позиція — «Ми вважаємо, що…» (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд) ● R — Reason — Обґрунтування — «… тому, що…» (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази, на підтримку вашої позиції) ● E — Example — Приклад — «… наприклад…» (наведіть 2–3 факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію) ● S — Summary — Висновки — «Отже…» (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити, ваші пропозиції; завершуємо закликом прийняти вашу позицію) Після того, як перший варіант тексту петиції занотований, педагог/педагогиня ініціює його обговорення і корегування.	Шаблон петиції (Додаток 4), підказка для учнів/учениць «метод PRES» (Додаток 2)
5 крок	**Остаточне погодження тексту петиції: внутрішня експертиза та редагування (за потреби)**	
	Педагог/педагогиня ознайомлює учнів/учениць з подальшими кроками (надсилання, розміщення, голосування, розгляд петиції). І перед надсиланням петиції пропонує учням/ученицям остаточно погодити її текст, провівши перевірки на трьох рівнях: **1 рівень перевірки.** Повторно проаналізуйте «Дерево Проблеми — Дерево Рішень» : • Чи відбулася трансформація піднятої проблеми у ціль/мету у тексті вашої петиції ? • Чи визначені ключові задачі та показники, за якими відбуватиметься оцінка їх реалізації ? **2 рівень перевірки** Дослідіть сучасну законодавчу базу. Перевірте: • Чи розглядають існуючі закони та законопроєкти підняте питання ? • Які можливі рішення для піднятої проблеми вже існують у законодавчому полі ? • Чи пропонуєте ви у своїй петиції варіанти законних рішень ? **3 рівень перевірки** Відповідність існуючій законодавчій базі: • Чи не обмежують пропозиції, зазначені у петиції, права людини? • Чи не суперечить зміст петиції Конституції України? • Чи враховані в змісті петиції можливі корупційні ризики? • Чи оформлений текст петиції згідно з чинними нормами ділового стилю української мови?	Текст петиції, Загальна декларація прав людини, Конституція України

Додаток до зустрічі 1. Схема «Кістка»

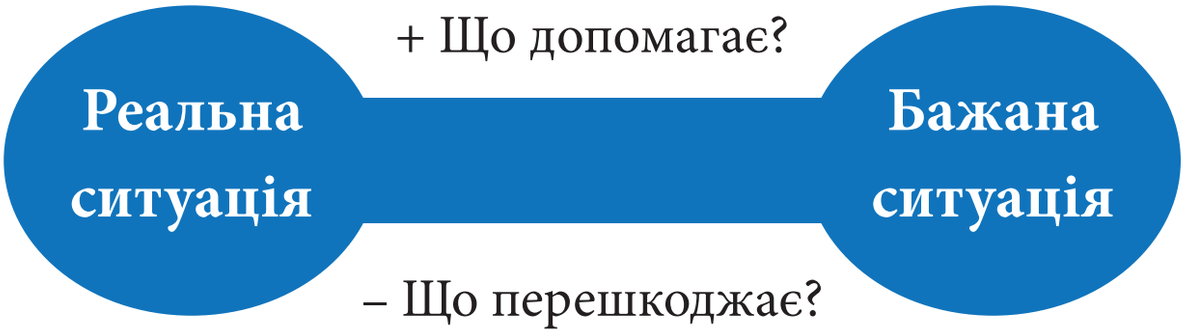

Додаток до зустрічі 2. Метод PRES

P	Position — Позиція	Ми вважаємо, що…	Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд
R	Reason — Обґрунтування	… тому, що…	Наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази, на підтримку вашої позиції
E	Example — Приклад	… наприклад…	Наведіть 2–3 факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію
S	Summary — Висновки	Отже…	Узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити, ваші пропозиції; завершуємо закликом прийняти вашу позицію

Додаток до зустрічі 3. Дерево проблем та дерево рішень

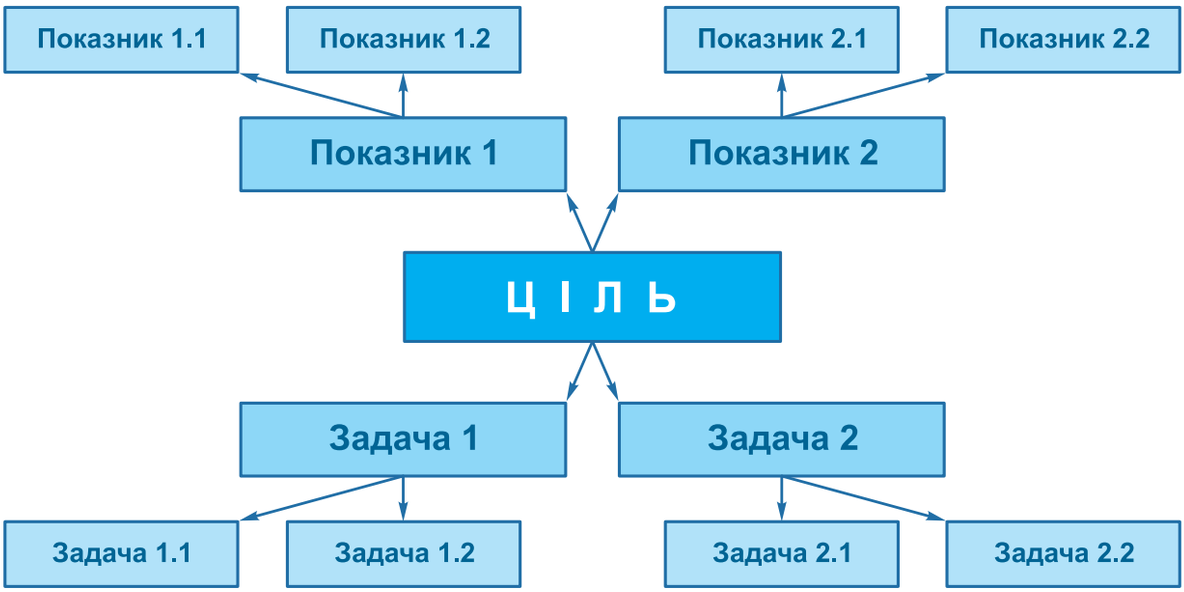

ё

Додаток до зустрічі 4. Шаблон петиції

Шаблон петиції

Автори (ініціатори): _____
Статус петиції: Подана на розгляд до оприлюднення
Сфера політики[1]**:** _____
Дата початку збору підписів: _____
Дата завершення збору підписів: _____
Кількісний бар'єр для проходження петиції: 250 голосів
Загальна кількість підписів[2]**:** _____
_____
Головний комітет: _____
Інші комітети: _____

Зміст петиції:

Про _____

Текст петиції:

Шановні народні депутати Верховної Ради України!

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

(Обґрунтування проблеми. Пропозиції до розв'язання проблеми)

Рекомендовано використовувати метод PRES:

P — Position — Позиція — «Ми вважаємо, що…» (висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд)

R — Reason — Обґрунтування — «… тому, що…» (наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази, на підтримку вашої позиції)

E — Example — Приклад — «… наприклад…» (наведіть 2–3 факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію)

S — Summary — Висновки — «Отже…» (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити, ваші пропозиції; завершуємо закликом прийняти вашу позицію)

	Завантажити документ із шаблоном петиції: URL: *https://docs.google.com/document/d/1YmpEMprLkqyczmdo6X2ZBm3X3lXOSstAu3SC0twzfQs/edit?usp=sharing*

[1] Визначається за назвою комітету

[2] Заповнюється організаторами гри після завершення голосування

Моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт»

Тема	Моделювання законотворчого процесу. Наш законопроєкт
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● моделюють засідання комітету Верховної Ради України, розгляд петиції та процес напрацювання законопроєкту; ● описують роль і функції Голови комітету Верховної Ради України, секретаріату, народних депутатів/ок, журналістів/ок, громадськості у законодавчому процесі; ● практикують висловлення позицій носіїв найпоширеніших політичних ідеологій ● мають уявлення про лобіювання інтересів у парламенті; ● демонструють здатність запропонувати конструктивні рішення розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей; ● усвідомлюють необхідність пошуку та досягнення консенсусу при розв'язанні суспільних проблем представниками різних політичних ідеологій. ● виявляють нульову толерантність до проявів корупції у діяльності парламентарів/ок.
Навчальні активності	● імітаційна гра
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення: ● текст петиції, на основі якої розроблятиметься законопроєкт ● роздруковані Додатки у необхідній кількості ● бейджі з ролями та місцем для вписування імені ● маленькі червоні, зелені, жовті картки з розрахунку на кожного учасника ● листки А4	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: онлайн-дошки, використання Break-Out room у Zoom-зустрічі, віртуального фону **Орієнтовний час проведення:** 45–90 хвилин	
Перебіг **Імітаційна гра** — це дидактична форма, призначена для відтворення (імітації) певних процесів (наприклад, процесу ухвалення рішення) з метою їхнього вивчення й освоєння учасниками/учасницями гри. Основним навчальним результатом при проведенні імітаційних ігор вважається здобуття навички культурної (нормативної) участі у процесі і навички аналізу процесу за ключовими пунктами[1]. **Методично імітаційні ігри проводяться у три етапи:** ● підготовка до гри (учасників/учасниць ознайомлюють з цілями і правилами проведення гри); ● проведення самої гри (в нашій ситуації — проведення моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт»); ● обговорення гри (рефлексія учасників/учасниць). *Головний принцип імітаційної гри — добровільна участь дітей і молоді.* **Випереджаюче самостійне завдання** ● Пригадайте ключові цінності різних політичних ідеологій. ● Поміркуйте, у яких питаннях представники/ці різних політичних ідеологій могли б підтримати один одного та напрацювати спільні рішення для законопроєкту, а в яких — прямо протилежні.	

[1] С. 59. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу

Крок 1. Підготовчий: ознайомлення з цілями і правилами проведення гри

Педагог/педагогиня робить лаконічне пояснення, знайомлячи учнів/учениць з цілями і правилами проведення гри:

- Як ми знаємо, право законодавчої ініціативи належить народним депутатам та депутаткам, Кабінету Міністрів України, Президенту України.
- Електронні петиції, що адресовані Верховній Раді України, розглядаються у особливому порядку за умови збору на їх підтримку не менш як 25000 підписів громадян та громадянок протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.
- У нашій імітаційній грі петиція набрала 250 голосів та була обрана демократичною більшістю учасників/учасниць голосування.
- Тому під час сьогоднішньої зустрічі ми змоделюємо процес її можливого розгляду у відповідному комітеті Верховної Ради України та перетворення на законопроєкт.
- Таким чином, основне завдання для усіх — створити законопроєкт на основі петиції. Куратори/ки гри з профільних комітетів Верховної Ради України та експерти/ки з права познайомляться з ними і, можливо, візьмуть у подальшу роботу.

Довідково

- Після набрання необхідної кількості підписів на підтримку петиції, на офіційному сайті Верховної Ради України повинна бути опублікована інформація про початок її розгляду не пізніше як через 3 робочі дні, а якщо петиція була отримана від громадського об'єднання — не пізніш як через 2 робочі дні.
- Розгляд електронної петиції повинен здійснюватися невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.
- Цікаво, що якщо електронна петиція містить клопотання про її розгляд на парламентських слуханнях у Верховній Раді України, автор (ініціатор) петиції має право особисто її представити. У такому разі строк розгляду електронної петиції продовжується на строк, необхідний для проведення відповідних слухань.
- Відповідь на електронну петицію оприлюднюється на офіційному веб-сайті та надсилається автору у письмовому вигляді не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду. У ній повідомляється про результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням.
- У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть реалізовуватися органом, якому вона адресована, шляхом прийняття з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення.

Витяг із Закону України «Про комітети Верховної Ради України» (від 4.04.1995)

Комітет Верховної Ради України - орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроєктної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

Верховна Рада України кожного скликання затверджує кількість комітетів, їх назви та предмети відання, встановлює мінімальну та максимальну кількість осіб, які можуть входити до складу одного комітету.

Персональний склад комітетів формується Верховною Радою України нового скликання шляхом обрання

- голів,
- перших заступників,
- заступників голів,
- секретарів
- і членів комітетів.

Обрання народних депутатів України до складу комітетів здійснюється на основі пропозицій депутатських фракцій, внесених з дотриманням квот, визначених Регламентом Верховної Ради.

Якщо кількість членів депутатської фракції у Верховній Раді України дорівнює кількості комітетів або є більшою ніж кількість комітетів, депутатські фракції направляють не менш ніж по одному представнику до кожного комітету Верховної Ради України.

Голови комітетів, перші заступники, заступники та секретарі комітетів не можуть бути одночасно керівниками депутатських фракцій.

Голова комітету, його перший заступник та секретар комітету не можуть бути членами однієї фракції.

До складу комітетів не можуть бути обрані Голова Верховної Ради України, Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України.

У Верховній Раді України IX скликання працюють 23 комітети.

Комітети Верховної Ради України здійснюють такі функції:

1) законопроектну;

2) організаційну;

3) контрольну.

Законопроектна функція комітетів полягає в:

1) розробці проектів законів, інших актів Верховної Ради України;

2) попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо законопроектів, внесених суб'єктами законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України;

3) доопрацюванні за дорученням Верховної Ради України окремих законопроектів за наслідками розгляду їх у першому та наступних читаннях (за винятком прийнятих Верховною Радою України актів у цілому);

4) попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо проектів загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони і довкілля, а також наданні згоди на обов'язковість чи денонсацію міжнародних договорів України;

5) узагальненні зауважень і пропозицій, що надійшли до законопроектів;

6) внесенні пропозицій щодо перспективного планування законопроектної роботи.

На кожному засіданні комітету ведеться протокол і стенограма засідання.

Секретаріат комітету Верховної Ради України є структурним підрозділом Апарату Верховної Ради України, який підпорядковується комітету і Керівнику Апарату Верховної Ради України.

За матеріалами з відкритих джерел

Календарний план проведення Шостої сесії Верховної Ради України IX скликання (2021 рік)

Довідково

	Вересень				
Пн		6	13	20	27
Вт		7	14	21	28
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

	Жовтень				
Пн		4	11	18	25
Вт		5	12	19	26
Ср		6	13	20	27
Чт		7	14	21	28
Пт	1	8	15	22	29
Сб	2	9	16	23	30
Нд	3	10	17	24	31

	Листопад				
Пн	1	8	15	22	29
Вт	2	9	16	23	30
Ср	3	10	17	24	
Чт	4	11	18	25	
Пт	5	12	19	26	
Сб	6	13	20	27	
Нд	7	14	21	28	

	Грудень				
Пн		6	13	20	27
Вт		7	14	21	28
Ср	1	8	15	22	29
Чт	2	9	16	23	30
Пт	3	10	17	24	31
Сб	4	11	18	25	
Нд	5	12	19	26	

	Січень				
Пн		3	10	17	24	31
Вт		4	11	18	25	
Ср		5	12	19	26	
Чт		6	13	20	27	
Пт		7	14	21	28	
Сб	1	8	15	22	29	
Нд	2	9	16	23	30	

	Лютий				
Пн		7	14	21	28
Вт	1	8	15	22	
Ср	2	9	16	23	
Чт	3	10	17	24	
Пт	4	11	18	25	
Сб	5	12	19	26	
Нд	6	13	20	27	

	Погоджувальна рада		робота в комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях (депутатських групах)
	пленарні засідання		робота народних депутатів України з виборцями
	година запитань до Уряду		самостійна робота народних депутатів України, пов'язана із здійсненням депутатських повноважень

Святкові дні (ст. 73 КЗпП): 14 жовтня (День захисника України), 1 січня (Новий рік), 25 грудня та 7 січня – (Різдво Христове)

За матеріалами з відкритих джерел

Календарний план проведення Шостої сесії Верховної Ради України IX скликання (2021 рік)

Крок 2. Організаційний: розподілення ролей

(бажано шляхом жеребкування)

Знайомство учнів з ролями

Входження в роль: кожен/на каже своє реальне ім'я і переступаючи умовну лінію називає свою роль у грі та одягає бейдж (наприклад, стрічку або намальовану крейдою лінію на підлозі). Можливі ролі при проведенні моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт» дивитися в Додатку 1.

Крок 3. Основний: моделювання законотворчого процесу

Учні/учениці відповідно до своїх ролей виконують поставлені завдання, імітуючи засідання комітету Верховної Ради України, лобіювання інтересів.

За формування порядку денного відповідає працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України.

Веде засідання народний депутат — Голова комітету Верховної Ради України.

Алгоритм дій Голови комітету Верховної Ради України:

1. Оголосити про початок засідання комітету Верховної Ради України.
2. Коротко доповісти про зміст петиції, що набрала відповідну кількість голосів, закликати народних депутатів висловитись.
3. Відповідно до порядку доповідачів, підготовленого працівником Секретаріату Верховної Ради України, почергово надавати слово народним депутатам (не більше 2 хвилин, за часом стежить Працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України).
4. Фіксувати ключову ідею/пропозицію кожного виступаючого до законопроєкту. (Якщо наявна посада Секретар комітету Верховної Ради України, тоді ключову ідею/пропозицію фіксує Секретар).
5. Після виступу кожного народного депутата оголосити про можливість задати уточнювальні запитання усім охочим (не більше 1 хвилини кожен).
6. Після виступів усіх бажаючих народних депутатів оголосити коротку перерву у засіданні (3–5 хвилин). Під час такої перерви народні депутати, журналісти, представники громадськості можуть поспілкуватись у кулуарах. Голова комітету ВРУ, працівник Секретаріату комітету ВРУ, Секретар комітету ВРУ під час перерви уточнюють пропозиції, які надійшли від народних депутатів для виставлення їх на фінальне голосування, (за потреби) беруть консультації у вчителя, з'ясовують до яких суміжних комітетів ВРУ слід звернутись за додатковим погодженням. Після виступу усіх народних депутатів ще раз перерахувати їх ідеї/пропозиції.

- Якщо є ідентичні за змістом ідеї/пропозиції — запропонувати народним депутатам об'єднати їх в одну, перефразувати і поставити на голосування за включення їх до фінального проєкту.

  «ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.
- Якщо є прямопротилежні та взаємовиключні ідеї/пропозиції — звернути на це окрему увагу, оголосити коротку перерву, під час якої автори можуть провести лобіювання пропозиції серед інших народних депутатів, звернутись за

підтримкою до представника громадськості та/чи журналістів незалежного медіа. Після перерви запросити авторів таких ідеї до повторного їх представлення (не більше 1 хвилини кожен).

Почергово поставити такі пропозиції до голосування за включення їх до спільного фінального проєкту.

«ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.

7. Озвучити крайню версію напрацьованого законопроєкту, поставити його на голосування.

   «ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.

8. Якщо більше ідей/пропозицій немає — озвучити, що законопроєкт подаватиметься на погоджувальну раду фракцій для подальшого заслуховування у 1 читанні під час пленарного засідання Верховної Ради України.

   Визначити доповідачів/співдоповідачів на пленарному засіданні (найактивніші народні депутати).

9. Визначити осіб, відповідальних за фіналізацію законопроєкту (Шаблон у Додатку 2) та відправку його на адресу *info@m18.org.ua* (працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України, найактивніші народні депутати).

10. Передати слово педагогу/педагогині.

Алгоритм дій працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України:

1. Підготувати порядок денний засідання комітету Верховної Ради України

   Для цього — проводимо запис охочих на виступ з розрахунку, щоб на початку була представлена кожна політична сила. Потім інші народні депутати тих же політичних сил за бажанням.

2. Передати список виступаючих Голові комітету Верховної Ради України.
3. Моніторити час виступу, сигналізуючи картками чи певним звуком.
4. Заповнити бланк з поіменним результатом голосування (Додаток 3).
5. Допомогти із фіналізацією документа (Шаблон у Додатку 2) для відправки його на адресу *info@m18.org.ua*

Лобіювання, лобізм *(англ. lobbying, lobbyism government relations, public affairs, public advocacy) — цілеспрямований легальний або нелегальний вплив на органи державної влади та місцевого самоврядування, а також на їх посадових осіб, спрямований на них від імені іншої особи, організації або групи.*

Мету лобіювання становить закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (клієнтів) в управлінських рішеннях, що ухвалюються.

Крок 4. Завершальний: підбиття підсумків та рефлексія

Вихід з ролі: учні й учениці називають своє ім'я в грі та промовляють фінальні слова від імені своєї ролі. Після того вони знімають свої бейджі і називають своє справжнє ім'я. Якщо під час входження в роль використовувалася умовна лінія, то у зворотній процедурі слід скористатися тим самим методом.

Рефлексія участі в моделюванні законотворчого процесу

На завершення імітації законотворчого процесу відбувається обговорення за такими питаннями:

- Яку роль виконують комітети Верховної Ради України, народні депутати/ки, секретаріат, журналісти/ки, громадськість у законодавчому процесі?
- Як впливала наявність носіїв різних політичних ідеологій на процес обговорення? Чи вдалося досягти консенсусу?
- Що таке лобіювання? Як воно може відбуватись?
- Що таке корупція? Як їй можна протидіяти?
- Чи вдалося виконати свою «роль»? Як думаєте, чому?
- Як вам було у «чиїйсь» ролі? З якими завданнями виникли найбільші труднощі?
- Продовжить речення: «Після участі в імітаційній грі я йду з емоцією…»

*** **Звертаємо увагу,**

- законопроєкт має бути надісланий на адресу *info@m18.org.ua*
- учні/учениці, які виступали у ролі працівника/ці Прес-служби Апарату Верховної Ради України та журналіста незалежного медіа мають підготувати короткий прес-анонс про те, як проходила гра, для розміщення його на сайті чи у соцмережах закладу освіти. Посилання на такі пости надсилаємо на адресу *info@m18.org.ua* для створення дайджесту гри на сайті організаторів гри.

Джерело для натхнення:
3.6. Як ухвалюються закони? С.204–211 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М.Гриньова, І.Іванюк, Л.Паращенко, Л.Юрчишин; за наук. ред. проф. Л.Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с.
URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdfl*

Додаток 1

Можливі ролі при проведенні моделювання законотворчого процесу «Наш законопроєкт»:

- народний депутат — Голова комітету Верховної Ради України (ОБОВ'ЯЗКОВО!);
- народний депутат — Перший заступник голови комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології;
- народний депутат — Секретар комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології;
- народний депутат — Голова підкомітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології (може бути декілька осіб);
- народні депутати — члени комітету Верховної Ради України, носії різних політичних ідеологій (може бути необмежена кількість осіб);
- працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України (1–2 особи);
- працівник Прес-служби Апарату Верховної Ради України;
- представник громадськості (1–2 особи);
- журналіст незалежного медіа.

*** **Важливо,**

якщо у імітації бере команда з 5 осіб, учитель для жеребкування обирає ролі

- народний депутат — Голова комітету Верховної Ради України;
- народний депутат — член комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології консерватизму;
- народний депутат — член комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології лібералізму чи лібертаріанства;
- народний депутат — член комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології соціалізму;
- народний депутат — член комітету Верховної Ради України, носій політичної ідеології націоналізму.

При цьому сам педагог/педагогиня виконує роль працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.

Якщо кількість учасників/учасниць команди більша — додаємо інші ролі.

БЕЙДЖІ

_____
(ім'я)

Працівник Секретаріату комітету

Верховної Ради України

_____
(ім'я)

Голова комітету
Верховної Ради України,
народний депутат

_____
(ім'я)

Працівник Секретаріату комітету

Верховної Ради України

_____
(ім'я)

Голова комітету
Верховної Ради України,
народний депутат

_____
(ім'я)

Голова підкомітету
Верховної Ради України,
народний депутат

_____
(ім'я)

Голова підкомітету
Верховної Ради України,
народний депутат

_____
(ім'я)

Народний депутат,
член комітету
Верховної Ради України

_____
(ім'я)

Народний депутат,
член комітету
Верховної Ради України

_____
(ім'я)

Працівник Прес-служби
Апарату Верховної Ради України

_____
(ім'я)

журналіст незалежного медіа

_____
(ім'я)

представник громадськості

_____
(ім'я)

представник громадськості

ІНСТРУКЦІЇ для ролей

Народний депутат — Голова комітету Верховної Ради України

Алгоритм дій:

1. Оголосити про початок засідання комітету Верховної Ради України
2. Коротко доповісти про зміст петиції, що набрала відповідну кількість голосів, закликати народних депутатів висловитись.
3. Відповідно до порядку виступаючих, підготовленого працівником Секретаріату Верховної Ради України, почергово надавати слово народним депутатам (не більше 2 хвилин, за часом стежить Працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України).
4. Фіксувати ключову ідею/пропозицію кожного виступаючого до законопроєкту. (Якщо наявна посада Секретар комітету Верховної Ради України, тоді ключову ідею/пропозицію фіксує Секретар).
5. Після виступу кожного народного депутата оголосити про можливість задати уточнюючі запитання усім бажаючим (не більше 1 хвилини кожен).
6. Після виступів усіх бажаючих народних депутатів оголосити коротку перерву у засіданні (3–5 хвилин). Під час такої перерви народні депутати, журналісти, представники громадськості можуть поспілкуватись у кулуарах. Голова комітету ВРУ, працівник Секретаріату комітету ВРУ, Секретар комітету ВРУ під час перерви уточнюють пропозиції, які надійшли від народних депутатів для виставлення їх на фінальне голосування, (за потреби) беруть консультації у вчителя, з'ясовують до яких суміжних комітетів ВРУ слід звернутись за додатковим погодженням.
7. Після виступу усіх народних депутатів ще раз перерахувати їх ідеї/пропозиції.
   - Якщо є ідентичні за змістом ідеї/пропозиції — запропонувати народним депутатам об'єднати їх в одну, перефразувати і поставити на голосування за включення їх до фінального проєкту.
     «ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.
   - Якщо є прямопротилежні та взаємовиключні ідеї/пропозиції — звернути на це окрему увагу, оголосити коротку перерву, під час якої автори можуть провести лобіювання пропозиції серед інших народних депутатів, звернутись за підтримкою до представника громадськості та/чи журналістів незалежного медіа. Після перерви запросити авторів таких ідеї до повторного їх представлення (не більше 1 хвилини кожен).
     Почергово поставити такі пропозиції до голосування за включення їх до спільного фінального проєкту.
     «ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.
8. Озвучити крайню версію напрацьованого законопроєкту, поставити його на голосування
   «ТАК» — зелена картка, «НІ» — червона картка, «УТРИМАВСЯ» — жовта картка.
9. Якщо більше ідей/пропозицій немає — озвучити, що законопроєкт подаватиметься на погоджувальну раду фракцій для подальшого заслуховування у 1 читанні під час пленарного засідання Верховної Ради України.
   Визначити доповідачів/співдоповідачів на пленарному засідання (найактивніші народні депутати).
10. Визначити осіб, відповідальних за фіналізацію законопроєкту (Шаблон у Додатку 2) та відправку його до на адресу *info@m18.org.ua* (працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України, найактивніші народні депутати).
11. Передати слово педагогу/педагогині.

Працівник Секретаріату комітету Верховної Ради України (1–2 особи)

Алгоритм дій:

1. Підготувати порядок денний засідання комітету Верховної Ради України. Для цього — проводимо запис бажаючих на виступ з розрахунку щоб на початку була представлена кожна політична сила. Потім інші депутати тих же політичних сил за бажанням.
2. Передати список виступаючих Голові комітету Верховної Ради України.
3. Моніторити час виступу, сигналізуючи картками чи певним звуком.
4. Вести коротку стенограму засідання — фіксувати кількість голосів «за», «проти», «утримався» під час обговорення включення ідей та пропозицій.
5. Допомогти із фіналізацією документу (Шаблон у Додатку 2) для відправки його на адресу info@m18.org.ua

Носії політичної ідеології консерватизму

- Народний депутат — Перший заступник голови комітету Верховної Ради України
- Народний депутат — член комітету Верховної Ради України (необмежена кількість)

Завдання

1. Записатись на виступ до Працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.
2. Внести ідеї/пропозиції щодо розгляду вказаної петиції, формулювання законопроєкту з позиції своєї ідеології.

КОНСЕРВАТИЗМ (від лат. *conservo* — «зберігаю»)

Слова-маркери: традиційні цінності, сім'я, порядок, вільна економіка.

Основні цінності:

- колективні цінності важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- держава повинна захищати сім'ю, релігію, традиційний уклад життя, не допускати порушень норм моралі — в усякому разі, в громадських місцях;
- держава має бути сильною і активно брати участь в захисті колективних інтересів суспільства;
- дотримання інтересів більшості;
- вільна економіка, конкуренція, мінімальне втручання держави в економіку;
- верховенство права і правова держава;
- для гарантування безпеки як усередині країни, так і за її межами держава може і повинна застосовувати силу.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing

Носії політичної ідеології лібералізму

- Народний депутат — Секретар комітету Верховної Ради України
- Народний депутат — член комітету Верховної Ради України (необмежена кількість)

Завдання

1. Записатись на виступ до Працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.
2. Внести ідеї/пропозиції щодо розгляду вказаної петиції, формулювання законопроєкту з позиції своєї ідеології.

ЛІБЕРАЛІЗМ (від лат. *liberalis* — «вільний»)

Слова-маркери: свобода.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості над інтересами держави, суспільний інтерес — у дотриманні прав та інтересів окремо взятої людини;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- вільна економіка;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

Носії політичної ідеології лібертаріанства

- Народний депутат — Голова підкомітету Верховної Ради України
- Народний депутат — член комітету Верховної Ради України (необмежена кількість)

Завдання

1. Записатись на виступ до Працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.
2. Внести ідеї/пропозиції щодо розгляду вказаної петиції, формулювання законопроєкту з позиції своєї ідеології.

ЛІБЕРТАРІАНСТВО

Слова-маркери: свобода, самоорганізація.

Основні цінності:

- пріоритет інтересів особистості, заперечення колективних інтересів;
- всі права людини мають зводитися до свободи від посягань на особистість і власність та до захисту від таких посягань;
- мінімальна роль держави, яка полягає тільки в захисті життя, здоров'я і приватної власності людей;
- повністю вільна економіка, відсутність податків та антимонопольного законодавства;
- добровільне об'єднання людей для вирішення тих чи інших проблем (допомоги незаможним, навчання дітей тощо).

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

Носії політичної ідеології соціал-демократії

- Народний депутат — Голова підкомітету Верховної Ради України
- Народний депутат — член комітету Верховної Ради України (необмежена кількість)

Завдання

1. Записатись на виступ до Працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.
2. Внести ідеї/пропозиції щодо розгляду вказаної петиції, формулювання законопроєкту з позиції своєї ідеології.

СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ

Слова-маркери: свобода, справедливість і солідарність.

Основні цінності:

- дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- дотримання рівності всіх громадян у правах;
- побудова суспільства, в якому люди витрачали би свій основний час не на заробляння капіталу, а на розвиток свого творчого потенціалу;
- перерозподіл доходів — люди, які отримують надприбутки, повинні ділитися ними та допомагати тим, хто не може заробити грошей, і тим, хто зайнятий на важливих для суспільства, але не прибуткових посадах (вчителі, лікарі і т. д.);
- соціальна підтримка незахищених і додаткові права працівникам (слабкій стороні) у порівнянні з роботодавцями (сильною стороною) ціною збільшення податків;
- дотримання демократичних процедур, зокрема, принципу поваги інтересів меншості;
- верховенство права і правова держава;
- основна зброя в зовнішній політиці — «м'яка сила», що базується на авторитеті країни і на економічному тиску.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

Носії політичної ідеології націоналізму

Народний депутат — Голова підкомітету Верховної Ради України

Народний депутат — член комітету Верховної Ради України (необмежена кількість)

Завдання

1. Записатись на виступ до Працівника Секретаріату комітету Верховної Ради України.
2. Внести ідеї/пропозиції щодо розгляду вказаної петиції, формулювання законопроєкту з позиції своєї ідеології.

НАЦІОНАЛІЗМ

Слова-маркери: інтереси нації.

Основні цінності:

- вірність і відданість своїй нації і, часто, державі;
- інтереси нації важливіші за права й інтереси окремо взятої людини;
- політична незалежність від інших держав і чужих нації культур;
- єдність людей для практичного захисту умов життя нації, її території, економічних і духовних цінностей;
- культурне та духовне зростання;
- стандартизована освіта, спрямована на виховання патріотів нації.

Джерело: Заняття 2. Політичні ідеології. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю.

URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

Представник громадськості *(1–2 особи)*

Ознайомтесь з петицією.

Лобіюйте її прийняття, шляхом індивідуальних розмов з народними депутатами, носіями різних політичних ідеологій.

Дайте інтерв'ю журналісту незалежного медіа і розкажіть як відбувався збір підписів за петицію, чому важливо її розглянути, що ви очікуєте від Верховної Ради України.

Працівник Прес-служби Апарату Верховної Ради України

Під час гри

- Фіксуйте кількість голосів «за», «проти», «утримався» під час обговорення включення ідей та пропозицій.
- Проведіть «пряме включення» з Верховної Ради України з основними підсумками засідання комітету Верховної Ради України.

Після гри

- Візьміть офіційні коментарі щодо результатів роботи у Голови комітету Верховної Ради України, найактивніших депутатів.
- Підготуйте офіційний прес-реліз для публікації на сайті чи в соцмережах вашого закладу освіти. Посилання на такий пост передаємо учителю для надсилання на адресу *info@m18.org.ua* і створення дайджесту гри на сайті організаторів гри.

Журналіст незалежного медіа

Під час гри

- Візьміть інтерв'ю у представника громадськості про те, як відбувався збір підписів за петицію та чому важливо її прийняти.
- Проведіть «пряме включення» з Верховної Ради України з основними підсумками засідання комітету Верховної Ради України.

Після гри

- Візьміть інтерв'ю у 3–4 однокласників про враження від гри та проєкту у цілому.
- Підготуйте новинне повідомлення про гру для публікації на сайті чи в соцмережах вашого закладу освіти. Посилання на такий пост передаємо учителю для надсилання на адресу *info@m18.org.ua* і створення дайджесту гри на сайті організаторів гри.

Додаток 2. Шаблон законопроєкту

Завантажити документ із шаблоном законопроєкту:
URL: *https://docs.google.com/document/d/1jJIQNaIbY84Oiko05MoOl_hBPzSqDXb-Y_1o0oc3s3I/edit?usp=sharing*

Шаблон законопроєкту

Номер, дата реєстрації: № ____ від ___.04.2024

Рубрика законопроєкту: _____

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Ініціатор(и) законопроєкту: Народні депутати України (назва закладу освіти, перелік учасників та учасниць гри) _____

_____

Головний комітет: _____

Інші комітети: _____

Текст законопроєкту та супровідні документи:

Проєкт Закону (___.04.2024)

Проєкт закону. Про скасування домашніх завдань для здобувачів освіти, які здобувають повну загальну середню освіту за очною (денною) формою навчання.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ПРОЄКТ ЗАКОНУ
__.__.20__ N___

Про скасування домашніх завдань для здобувачів освіти, які здобувають повну загальну середню освіту за очною (денною) формою навчання

Цей Закон регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на середню освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку системи середньої освіти.

З метою підвищення рівня організації освітнього процесу, покращення показників успішності та психоемоційного здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти **постановляємо**:

1. Заборонити з 1 вересня 2024 року домашні завдання для здобувачів освіти, які здобувають повну загальну середню освіту за очною (денною) формою навчання.

2. Міністрові освіти і науки України, начальникам управлінь освіти і науки місцевих державних адміністрацій, керівникам закладів загальної середньої освіти за участю учнівського, педагогічного, батьківського та інших органів громадського самоврядування визначити порядок переформатування освітнього процесу у зв'язку з відміною домашніх завдань для здобувачів освіти, які здобувають повну загальну середню освіту за очною (денною) формою навчання.

3. Опублікувати даний закон в Інформаційному збірнику Верховної Ради України та розмістити на сайті Міністерства освіти і науки України.

Додаток (за потреби)

Документи, пов'язані із роботою: (заповнюються експертами)

- Лінгвістична експертиза
- Зауваження Головного юридичного управління

Додаток 3. Бланк результатів поіменного голосування за законопроєкт

	URL: *https://docs.google.com/document/d/1c-iYZuNjY3yElrFxH_13QmubQP5jm3FTeG7JIrHiBqc/edit?usp=sharing*

Імітаційна гра
«Моделювання законотворчого процесу. Наш законопроєкт»

Дата: _____
Поіменне голосування про _____
_____

ЗА	
ПРОТИ	
УТРИМАЛОСЬ	
НЕ ГОЛОСУВАЛО	
РІШЕННЯ _____ (прийнято/не прийнято)	

Носії політичної ідеології консерватизму

ПІБ народного депутата	Рішення *(за/проти/утримався/не голосував/відсутній*

Носії політичної ідеології лібералізму

ПІБ народного депутата	Рішення *(за/проти/утримався/не голосував/відсутній*

Носії політичної ідеології лібертаріанства

ПІБ народного депутата	Рішення *(за/проти/утримався/не голосував/відсутній*

Носії політичної ідеології соціал-демократії

ПІБ народного депутата	Рішення *(за/проти/утримався/не голосував/відсутній*

Носії політичної ідеології націоналізму

ПІБ народного депутата	Рішення *(за/проти/утримався/не голосував/відсутній*

Голова комітету Верховної Ради України _____

Секретар комітету Верховної Ради України _____

Працівник секретаріату
комітету Верховної Ради України» _____

Учнівські дебати
«Верховна Рада України: досліджуємо, розуміємо, впливаємо»

Для поглиблення тематичної усвідомленості учнів/учениць та формування громадянських компетентностей рекомендуємо провести дебати, методика проведення яких додається.

Варіант проведення 1 — формулювання аргументів PRES та тренувальні дебати за форматом Карла-Поппера.

Орієнтовна тематика:

- «Я вважаю, що Верховна Рада Україна - відкрита до дітей та молоді»;
- «Я вважаю, що активні громадяни формують відповідальний парламент»;
- «Я вважаю, що Верховна Рада Україна - місце, де твориться демократія».

Варіант проведення 2 — оксфордські дебати.

Тема	Верховна Рада України - місце, де твориться демократія
Цілі / очікувані результати	Учні / учениці: ● володіють знаннями про мету, процедуру та правила проведення оксфордських дебатів; ● практикують навички аргументування своєї позиції, аналізу аргументів інших та формулювання контраргументів; ● наводять приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із розвитком парламентаризму, пояснюють їх вплив на людину, певні соціальні групи та суспільство в цілому; ● визнають цінність парламенту як демократичної інституції в контексті створення умов для гідного життя людей та верховенства права; ● відстоюють позицію про значимість Верховної Ради України в життєдіяльності нашої держави та співучасті громадян/ок в управлінні державними справами через взаємодію з парламентом.
Навчальні активності	● оксфордські дебати
Необхідні ресурси для офлайн-формату проведення: ● папір формату А4 ● картки для голосування зеленого, червоного і жовтого кольорів	
Рекомендовані застосунки для онлайн-формату проведення: Mentimeter, Google Форма	
Перебіг ● **Підготовка** • Для актуалізації знань з теми дебатів перед їх проведенням учням/ученицям можна запропонувати перегляд інформаційних відео. Наприклад: освітній фільм «Як працює парламент». • Під час вибору тез для розгляду, педагог/педагогиня має врахувати побажання учнівської команди і підібрати такі тези, які були б посильними для розуміння учнями/ученицями.	

- Для підготовки рекомендовано розглянути поняття, які мають стосунок до теми дебатів. Задля цього учні/учениці сідають по колу та витягують із заздалегідь підготовленого набору карток з поняттями по одній картці тильним боком догори і кладуть перед собою, не зазираючи в неї. Учень/учениця бере свою картку і читає записане на ній поняття; підводячись зі стільця, він/вона має трохи часу подумати, що можна сказати про це поняття. Далі учень/учениця лаконічно (одним реченням) пояснює своє поняття іншим. Після цього наступний/а бере свою картку і повторює процедуру. Учням/ученицям не слід брати свої картки, поки до них не дійде черга. Якщо кількість основних понять є меншою за кількість учнів/учениць, то картки з написами понять можуть повторюватися. Таким чином буде можливість ознайомитися із різними тлумаченнями одного і того ж поняття. За потреби вчитель/ка має уточнити/відкоригувати тлумачення того чи іншого поняття.
- Для змістовної підготовки на тему «Верховна Рада України - місце, де твориться демократія» можна використовувати цитати про політику, демократію, парламентаризм, взяті наприклад з публікацій офіційного інформаційного видання Верховної Ради України «Голос України»:

«Досі часто ототожнюють поняття «парламент» і «парламентаризм», хоча парламенти існують за різних форм правління, в т. ч. і у монархіях. Парламенти є майже у всіх країнах, однак парламентаризм, як система державного управління, передбачає, що головні функції належать парламенту, чітко розподілено законодавчі та виконавчі функції влади, парламент працює на постійній основі та є вищим законодавчим представницьким органом у державі» (В. Гошовська).

Джерело: Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018.
URL: *http://www.golos.com.ua/article/309179*

«На жаль, в Україні стало традицією, коли майже весь склад парламенту змінюється після чергової революції. Цю традицію треба змінювати. До парламенту мають заходити люди, які хочуть і можуть щось зробити, і політичні партії, які будуються не лідерами чи фінансовими групами, а створюються знизу догори» (Н. Веселова).

Джерело: Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018.
URL: *http://www.golos.com.ua/article/309179*

«Головна проблема — у політичній корупції, маніпулюванні ЗМІ свідомістю людей. Пора вносити відповідальність як політиків, так і ЗМІ за маніпулювання свідомістю людей… Політики повинні бути в першу чергу державниками, а не популістами, у т. ч. і вміти приймати непопулярні рішення» (О. Барна).

Джерело: Шевченко А. Парламентаризм не можна підмінювати провокуючими технологіями. Голос України. 25 жовтня 2018.
URL: *http://www.golos.com.ua/article/309179*

«У всі часи молодь завжди була і залишається рушійною силою будь-якої держави. Від принципів й ідеалів, які ви несете в серці сьогодні, залежить те, як наша країна буде розвиватися та жити завтра… Попри непростий для країни час єдиний законодавчий орган держави робить усе, щоб гідні представники нашої молоді отримали заслужені нагороди» (Р. Стефанчук).

Джерело: Нині — час великих людей, і серед них багато відданої нашій державі молоді. Голос України. 27 грудня 2022.
URL: http://www.golos.com.ua/article/367163

«Велике значення у системі парламентського конституціоналізму має конституційна правосвідомість як особливий вид правової свідомості і правової відповідальності перед державою і суспільством за кожний проголосований (підтриманий) без дотримання процедур «другого і третього читання законопроектів з моментальним голосуванням» у деяких випадках, що неприйнятно для кожного парламенту, що мало своє вираження втручанням у правову систему непродуманих за смислом багатьох законопроектів» (А. Сєліванов).

Джерело: Сєліванов А. Верховна Рада України — основа сучасного парламентаризму і правопорядку. Голос України. 10 грудня 2021.
URL: http://www.golos.com.ua/article/354245

«Видатний політичний діяч, ключова фігура у розвитку дипломатичної практики XIX століття Клемент фон Меттерніх говорив, що «представницьке правління – це інструмент, на якому можуть грати лише блискучі музиканти, настільки він складний та примхливий». Ці слова, безумовно, не втратили своєї актуальності і сьогодні. Навіть більше – на фоні численних викликів сучасній демократії саме проблема підвищення рівня професіоналізації та компетентності депутатів представницьких органів влади (перш за все парламенту), набуває особливого значення, стає центральною у сучасному політико-управлінському дискурсі» (В. Гошовська).

Джерело: Розвиток парламентаризму в Україні: від теорії до практики. Голос України. 11 травня 2022.
URL: http://www.golos.com.ua/article/359922

- Дебатування
  - Учні/учениці вибирають одну тему, на яку вони хотіли б дебатувати. Потрібно, щоб на основі цієї теми можна було сформулювати відповідне твердження – так звану тезу. Кількість тем залежить від того, скільки є часу і яка кількість учнів/учениць. Так, дебати можна провести на тему «Верховна Рада України - місце, де твориться демократія». Водночас за бажання та часових можливостей цю тему можна деталізувати: створити декілька пар мінігруп, які паралельно готуватимуть аргументи та контраргументи на різні теми, а надалі дебатуватимуть почергово.

Варіанти висловлювань/тез на тему «Єдиним джерелом влади в Україні є народ»:

— *Наявність парламенту гарантує демократичність управління в державі.*
— *Парламент функціонує задля створення умов для гідного життя людей та верховенства права.*
— *Спочатку розвиток парламентаризму, а потім сталий розвиток міст і громад.*
— *Громадяни беруть участь в державному управлінні через взаємодію з парламентом.*
— *Повне оновлення складу парламенту є необхідною умовою для покращення його діяльності.*
— *Думка ключових політичних лідерів має вирішальний вплив на ухвалення тих чи інших законів.*
— *Народні депутати при ухваленні законів першочергово думають про прихильність виборців.*
— *Маніпулювання політичних лідерів свідомістю людей не є чимось злочинним.*
— *Кандидати у народні депутати україни мають проходи відповідне навчання з основ парламентаризму.*
— *Правосвідомість та правова відповідальність громадян є ознакою сучасної демократії в Україні.*

- З-поміж учнів/учениць, охочих взяти активну участь у дебатах, педагог/педагогиня створює дві мінігрупи по 4 особи, інші учні/учениці виконуватимуть роль публіки.
- З обраної для дебатування теми одна мінігрупа займає ствердну позицію, а інша – заперечну. Це можна зробити шляхом випадкового вибору.
- У разі вибраної як приклад теми «Верховна Рада України - місце, де твориться демократія» рекомендовано, щоб мінігрупи посилалися, якщо є змога, на протилежні в політичному сенсі ідеології та займали відповідну позицію.
- Протягом 10–15 хвилин мінігрупи готують аргументи до тем дебатів і, відповідно, учасники/ці кожної мінігрупи спілкуються між собою. В цей час педагог/педагогиня може опитати публіку шляхом підняття рук і таким чином з'ясувати, хто як ставиться до озвученого твердження.
- Далі педагог/педагогиня оголошує тему дебатів. Учасники/учасниці двох мінігруп з протилежними позиціями по цій темі починають дебати. Вони сідають, наприклад, навпроти один одного. Інші учні/учениці спостерігають за дебатами на манір публіки.
- У зазначеній нижче послідовності (див. таблицю 1) ті, хто виступає від кожної мінігрупи, по черзі викладають свою позицію: ствердну і, відповідно, заперечну.

Послідовність виступів учасників/учасниць двох мінігруп у дебатах

Учасники мінігруп, які займають	
ствердну позицію	**заперечну позицію**
Доповідач/ка 1 формулює тезу та свою позицію і наводить відповідні аргументи	Доповідач/ка 2 парафразує сказане доповідачем/кою 1 і наводить контраргументи
Доповідач/ка 3 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–2	Доповідач/ка 4 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–3
Доповідач/ка 5 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–4	Доповідач/ка 6 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–5
Доповідач/ка 7 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–6	Доповідач/ка 8 також парафразує і звертається до сказаного доповідачами/ками 1–7, після чого резюмує аргументацію

- Кожен/а доповідач/ка має 2 хвилини для викладу своїх аргументів. Педагог/педагогиня при цьому стежить за дотриманням списку доповідачів/ок та часом і перериває виступ у разі порушення регламенту. При цьому залежно від атмосфери, теми та зацікавленості доповідачів/чок рекомендовано не бути надто суворим, а, наприклад, сигналізувати, коли до кінця виступу залишається 30 секунд, або зробити так, щоб усі бачили відлік часу (пісочний годинник тощо). Залежно від досвіду і розміру групи можна варіювати часовий регламент виступів. Але, як показує досвід, тривалість виступу не має перевищувати 5 хвилин.

- Учасники/ці-спостерігачі/ки уважно слухають і після завершення дебатів вирішують, чий ланцюжок аргументів був переконливішим. Це легко зробити, наприклад, за допомогою питання вчителя/ки до учнів/учениць про те, хто після дебатів згоден з захисниками «ствердної» позиції, а хто — ні. Для відображення загальної думки учні/учениці можуть підняти руки у відповідь на запитання: хто «за», хто «проти», а хто не зміг визначитися, тобто утримався. Таке голосування можна провести з використанням карток зеленого, червоного та жовтого кольорів.

- Рефлексія
  - Питання для обговорення у колі:
    Як ви почуваєтесь після дебатів і чому?
    Що ви дізналися про себе? Про інших?
    Що ви дізналися про політику?
    Що ви дізналися про демократію?
    Чи завжди те, що ми говоримо і чуємо, таке однозначне, як іноді здається?
    Чи змінювали ви свою думку під час дебатів і чому?
    Про що ви хотіли б поміркувати більше після нашої сьогоднішньої зустрічі?
    Чому ви навчилися? Де можна застосовувати здобуті навички?
    Які б поради ви запропонували іншим для поглиблення знань з теми, яку ми сьогодні розглядали?
    Що ви берете із нашої сьогоднішньої зустрічі в повсякденне життя?

Джерело для натхнення:
Заняття 6. Вправа 3. Оксфордські дебати. Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М. Іванцов, І. Іванюк, Л. Паращенко, Ц. Тавшавадзе, Т. Раше. Берлін, 2018. 148 с.
URL: *https://drive.google.com/file/d/1JHIWBm2K0Yyxrf7dyNvo3sglSqgFvbiA/view?usp=sharing*

4.4. Дебати «Наш парламент: досліджуємо, розуміємо та впливаємо». С. 152–154 // Наш Парламент: досліджуємо, розуміємо, впливаємо. Методичний посібник з парламентської просвіти для роботи з дітьми і молоддю в системі загальної середньої та позашкільної освіти / М. Гриньова, І. Іванюк, Л. Паращенко, Л. Юрчишин; за наук. ред. проф. Л. Паращенко. Київ: Майстер Книг, 2023. 248 с.
URL: *https://edudevelop.org.ua/images/files/Posibnik_Nash_Parlament_2023_S.pdf*

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Навчальне видання

ВСЕУКРАЇНСЬКА ІМІТАЦІЙНА ГРА
З ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ПРОСВІТИ
«М18: МИ — ЗАКОНОТВОРЦІ!»

Методичний посібник з проведення імітаційної гри з громадянської парламентської просвіти «М18: Ми — законотворці!» для педагогів-координаторів учнівських команд

Редактор *Леся Бондаренко*
Макет, комп'ютерна обробка ілюстрацій
та верстка *Олександра Дружинського*
Коректор *Ярина Пізнюк*

Формат 60×90/8.
Ум. друк. арк. 10,0. Обл.-вид. арк. 9,21.
Зам. № 916.

Надруковано:
«Майстер Книг»
м. Київ, вул. Максима Кривоноса, 2Б
E-mail: *zamov@masterknyg.com.ua* Телефон (044) 390–00–56
Свідоцтво про реєстрацію ДК №3861 від 18.08.2010

Путівник_Наш Парламент_V-1.indd 80 07.10.2024 20:49:31